

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012. 2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Iva Hanzlíková Gabrielová

**POSTAVENÍ A ÚLOHA UČITELE
V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI**

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Vladimír Dubský CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR

COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Iva Hanzlíková Gabrielová

**THE POSITION AND ROLE OF THE TEACHER
IN THE PRESENT-DAY SOCIETY**

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Vladimír Dubský CSc.

Prohlášení

Prohlazuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezentováním a postupným svěřením své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 10.3.2015

Iva Hanzlíková Gabrielová

Podkování

Děkuji PhDr. Vladimírovi Dubskému CSc. za cenné rady, včasně připomínky a vstřícnost při konzultacích a zpracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá postavením a úlohou učitele v současné společnosti. Součástí práce je charakteristika společnosti. V práci je popsáno postavení učitele v historickém vývoji. Důležitou částí práce je vnímání učitelů ze strany společnosti. Hlavní část práce se věnuje místu učitelů ve struktuře společnosti a také jejich finančnímu ohodnocení. Na závěr je zde zmíněna prestiž a vnímání učitelů ze strany společnosti, ale i vnímání svého postavení v současné společnosti ze strany samotných učitelů.

Klíčová slova

Učitel, škola, profesie, speciální pedagogika, společnost, školství, kvalifikace, žák

Annotation

This Bachelor Thesis deals with the position and role of the teacher in the present-day society. Part of the thesis is devoted to characterizing the society. It describes the changing position of the teacher throughout the history. Another important aspect of the thesis is how teachers are perceived by the public. However, the main focus of the thesis is the position of teachers within the social structure and their pay. In conclusion the thesis looks at the reputation of teachers and perception of teachers by the public, as well as how the teachers themselves perceive their position in the present-day society.

Keywords

Teacher, school, profession, special pedagogics, society, school system, qualification, pupil

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 CHARAKTERISTIKA A STRUKTURA SPOLEČNOSTI.....	10
3 POSTAVENÍ UČITELE V HISTORICKÉM VÝVOJI	14
4 POSTAVENÍ UČITELE V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI	21
4.1 PRESTIŽ A VNÍMÁNÍ UČITELŮ ZE STRANY ŽEJNOSTI.....	25
4.2 OTÁZKA FINANČNÍHO OHODNOCENÍ PRÁCE UČITELŮ	33
4.3 MÍSTO UČITELŮ VE STRUKTUŘE SPOLEČNOSTI.....	36
5 ÚLOHA UČITELE V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI	38
5.1 NÁROKY NA OSOBNOST UČITELE.....	39
5.2 POŽADAVKY NA UČITELSKÉ POVOLÁNÍ	42
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
SEZNAM ZKRATEK.....	57

ÚVOD

Problematika českého zkolství i vzdělávacího systému České republiky, jeho kvality, výsledků a dalších aspektů představuje relativně frekventované téma politických diskusí i prohlášení, mediální publicistiky, ale jistě také rozhovorů zirkulárních vrstev odborníků, kteří v tomto ohledu vystupují zejména v roli rodičovské veřejnosti. S určitým zjednodušením je možné předpokládat, že značná část těchto diskusí, rozhovorů a publicistických počinů se v českém zkolství nese ve značně kritickém duchu, přičemž jejich aktéři obvykle upozorňují na nutnost zásadních reforem vzdělávacího systému.

Postavení a úlohu učitele v soudobé společnosti můžeme posuzovat ze tří navzájem souvisejících hledisek. Jedno z nich samozřejmě představuje mínění vztahové společnosti učitelů, toto hledisko zahrnuje samozřejmě postoj rodičovské veřejnosti, mediální diskurs a jako specifický aspekt také mínění žáků. Další nepochybně významné hledisko pak představuje názor samotných učitelů na své postavení a svou úlohu ve společnosti. Obě hlediska jsou důležitá i zajímavá, obě se vzájemně doplňují, ovšem obě jsou samozřejmě subjektivní fenomény, které je nutné doplnit hlediskem objektivním. Toto hledisko může zahrnovat hlavně umístění domácností učitelů v rámci sociální (třídní) struktury české společnosti, které lze vymezit například na základě porovnání místních příjmů, nebo objektivně definované nároky na učitele například v podobě kariérního řádu, ale také profesního a etického kodexu.

Již na tomto místě je však nutné předpokládat, že v České republice takto definované nároky nejsou. Problematika postavení a úlohy učitelů v soudobé společnosti je sice intenzivně reflektována autory odborné literatury, ovšem je zřejmé, že i ze strany odborníků je toto postavení vnímáno nejednoznačně a že pravděpodobně existuje problém již v tom, jak postavení učitelů ve společnosti vůbec uchopit. Problematika postavení a úlohy učitele v soudobé společnosti, která představuje téma předložené práce, je tedy navýsost aktuální. Prácesně problém prestiže učitelů ve společnosti.

V rámci této práce budou vyzkoušena postavení učitelů a jejich úloze v soudobé společnosti uplatněna všechna tři výše uvedená hlediska, tedy subjektivní hledisko veřejnosti na jedné straně a učitelů na straně druhé a objektivní sociologické hledisko. Cílem předložené práce je deskripce a analýza zkoumaného fenoménu, souvisejícího s výkonem učitelského povolání. Práce se snaží přibližovat, jak se proměnila role učitele v historii a jeho postavení, zabývá se aspekty, které ji ovlivnily. Práce bude specificky zaměřena na speciální pedagogy,

a to vzhledem k studijnímu zaměření autorky. O očekávaným přínosem práce bude pokud možno objektivní zjištění míry prestiže uitelů ve společnosti.

Za účelem splnění uvedeného cíle bude objasněno, jak úlohu a postavení uitele v soudobé společnosti vnímají samotní uitelé, jak je v tomto ohledu vnímá veřejnost v České republice, a konečně vymezeno postavení uitelů v České společnosti na základě objektivních kritérií. To znamená, že bude objasněno, jaké místo uitelé zaujímají v rámci třídní struktury společnosti. Základní výzkumnou metodou předložené práce představuje teoretický výklad a sekundární analýza odborné literatury, doplněná o metodu komparace a deskripce.

Uvedenému cíli odpovídá struktura předložené práce. V první kapitole bude s odvoláním na teze sociologie nastíněna struktura společnosti a následně pak specifikována v kontextu situace v České republice. Dále již bude zkoumáno postavení uitelů ve společnosti, konkrétně pak prestiž a vnímání uitelů ze strany veřejnosti a finanční ohodnocení učitelské práce. Následující kapitola bude zaměřena na problematiku úlohy uitele ve společnosti. Zkoumány budou nároky na osobnost uitele a požadavky na učitelské povolání. Práce pak bude završena zhodnocením postavení a úlohy uitele v soudobé společnosti. Tohoto zhodnocení bude dosaženo syntézou všech tří základních hledisek.

TEORETICKÁ ÁST

1 CHARAKTERISTIKA A STRUKTURA SPOLE NOSTI

Klasický p ístup ke klasifikaci spole ností co do jejich charakteristiky rozlizuje spole nosti tradi ní (agrární) a moderní (industriální),¹ k emu0 je jako aktuální stadium vývoje spole nosti p íazována fáze spole nosti postindustriální.² Mnohé tradi ní spole nosti vytvo ily tradi ní stát, který byl jediným typem nepr myslové spole nosti, v n m0 se významná ást obyvatelstva p ímo nepodílela na produkci potravy. V sou asné dob jí0 samoz ejm Óadný tradi ní stát neexistuje. Moderní (industriální, pr myslové) spole nosti posléze vyst ídaly spole nosti tradi ní, a to v d sledku industrializace. Pr myslové spole nosti jsou v mnoha sm rech zcela odlišné od kteréhokoli p edchozího spole enského ádu. Jejich rozvoj svým dosahem daleko p esáhl hranice Evropy, kde p vodn vznikly. Typickými aspekty pr myslových spole ností jsou nejen zm ny ve zp sobu obĎivy, ale také urbanizace, politické systémy a národní státy.³

Termín socializace ozna uje vývoj jedince od bezmocného novorozen te, a0 po osobu, která si dob e uv domuje sebe samu a která se orientuje ve své vlastní kultu e. Socializace vytvá í spojení mezi jednotlivými generacemi a tvo í podstatu reprodukce kultury. Socializace v z ak také pokládá základy nazí vlastní individuality a svobody. V pr b hu socializace dospívá ka0dý z nás k procesu sebeuv dom ní a vytvá í si schopnosti samostatn myslet a jednat.⁴

Pojem sociální struktura í struktura spole nosti umo0 uje ukázat, co je ve spole nosti trvalé, ím se ur ítá spole nost odlišuje od jiné spole nosti, co tvo í její identitu.⁵ Jeden ze základních pojm sociologie p edstavuje termín t ída í sociální t ída. Jedná se o velkou spole enskou skupinu, která zaujímá v í ostatním sociálním skupinám odlišné

---

¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4, str. 72 – 74

² Viz např. KELLER, Jan. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-741-9044-5.

³ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4, str. 75 – 76

⁴ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4, str. 39 – 60

⁵ JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2397-6, str. 85

postavení. Příslužníci jedné a téže třídy disponují obdobnými ekonomickými prostředky, což má významný vliv nejen na jejich způsob života, ale také na jejich mentalitu.⁶

V sociologii se prosadily v podstatě dvě základní, nicméně odlišné koncepty členění společnosti i vertikální sociální struktury. Koncepty stratifikace, tedy členění společnosti na sociální vrstvy, vychází z díla klasického německého sociologa Maxe Webera, zatímco tradiční koncepte je obvykle spojována s dílem Karla Marxe.⁷ Anthony Giddens však nespátuje tak výrazné rozdíly mezi oběma směry, když konstatuje, že Weber v přístupu k sociální stratifikaci vychází z Marxe, ale v dalších bodech jej pozmňuje a rozvíjí.⁸

K problematice stratifikace společnosti lze však přistupovat také z pozic ekonomie. Ekonomická výděl přistupuje k rozdělování domácností, základních ekonomických jednotek společnosti, na základě analýzy jejich čistého finančního majetku, což je poměrně objektivní kritérium. Čistý finanční majetek domácností představuje rozdíl mezi finančními aktivy a finančními závazky konkrétní domácnosti. Finanční aktiva zahrnují nejen úspory domácností, a jsou deponované či investované v jakýchkoli finančních produktech nebo aktivech, ale také ty nemovitosti, ve kterých příslušná domácnost právem nebydlí a z nichž má příjem typicky formou pronájmu. Finanční závazky pak zahrnují typicky dluhy, hypotéky a leasing. Josef Jílek na základě rozdílu mezi finančními aktivy a finančními závazky vyčleňuje následující vrstvy domácností:⁹

- Chudé domácnosti: jedná se o takové domácnosti, jejichž čistý finanční majetek je záporný, protože finanční závazky u nich převyšují nad finančními aktivy. Do této skupiny náleží značná část zadlužených domácností, například z titulu hypotečních úvěrů. Takové domácnosti totiž své nemovitosti vlastní pouze právně, nikoli však ekonomicky. Je tomu tak přesto, že reálný majetek vytváří dojem bohatství;

---

⁶ URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3562-7, str. 158

⁷ NOVÝ, Ivan. SURYNEK, Alois a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1705-0, str. 93

⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4, str. 259 – 260

⁹ JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II. Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4516-9, str. 295

- Domácnosti střední vrstvy: jedná se o domácnosti, jejichž čistý finanční majetek sahá od nuly jednoho milionu dolarů, což je podle současného průměrného kurzu zhruba 20 milionů korun českých;
- Bohaté domácnosti: jedná se o domácnosti, jejichž čistý finanční majetek převyšuje úroveň jednoho milionu dolarů, přičemž pod úrovní pod průměrným milionem dolarů se hovoří o tzv. masově bohatých. Bohaté domácnosti obvykle tvoří pevný blok a velice stabilní vrstvu společnosti. V České republice do této skupiny náleží necelých 20 000 domácností.

Jednotlivé vrstvy ve společnosti se od sebe tedy primárně odlišují na základě příjmu a majetku. V této souvislosti jsou rozlišovány také i základní sociální vrstvy, i když Anthony Giddens dle sledného používá termínu sociální třídy. Jedná se o vyšší, střední a nižší třídu, přičemž nejnižší patro společenské hierarchie zaujímají tzv. underclass. Vyšší třídu v západních společnostech tvoří poměrně malý počet jedinců, domácností a rodin, představující maximálně jedno procento populace. Tento zlomek společnosti však vlastní značný majetek, který jim propůjčuje velkou moc, plynoucí jednak z přímé kontroly průmyslového a finančního kapitálu a jednak z postupu k vedoucím pozicím v politické, vzdělávací a kulturní sféře. Ke střední třídě náleží v zřetel společnosti vyspělých západních zemí, přičemž ji tvoří tři podskupiny, a to stará střední třída, tvořená drobnými nezávislými podnikateli, úspěšnými živnostníky atd., dále pak vyšší střední třída, skládající se z odborníků a pracovníků v řídicích funkcích či manažerů, a konečně nižší střední třída, která zahrnuje učedníky, učitele, zdravotní sestry a další profesní skupiny. Nižší třídu pak tvoří manuální pracovníci, tedy typicky dělníci, ale také zaměstnanci služeb i dopravy. Co se týče underclass, lze jen stručně shrnout, že se jedná o tu část populace, která je na pracovním trhu určitým způsobem znevýhodněna.¹⁰

Poněkud jiný přístup k vymezení struktury společnosti představuje již výše popsaný koncept společenských tříd, který vychází z díla Karla Marxe. Tento koncept představuje například Lukáš Urban, podle kterého zmíněný koncept rozlišuje v podstatě jen vyšší a nižší třídu. Vyšší třídu tvoří majetné domácnosti s vysoce nadprůměrnými příjmy. Typicky se jedná o domácnosti finančníků, podnikatelů, vysoce postavených manažerů atd. Tito lidé si svou ekonomickou výjimečnost uvědomují, proto se často sdružují v různých elitních klubech. I když z nich však také zakládá dobročinné nadace, věnuje se filantropii, ale především další akumulaci svého majetku. Na druhém pólu sociální struktury se nachází nižší třída, kterou

---

¹⁰ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4, str. 264 – 267

zpravidla tvoří manuálně pracující, minoritní nebo etnické skupiny, svobodné matky, domácnosti nezaměstnaných atd. Majetek nebo finanční úspory nižší třída nemá téměř žádnou nebo alespoň nějak podstatnou. Od tohoto primárního ekonomického handicapu se pak odvíjí nejen jejich nízká politická moc, nýbrž také nízké sociální sebevědomí.¹¹ Je zřejmé, že tento koncept nelze dobře aplikovat na současnou situaci ve společnosti.

Velká část českých, evropských, ale i amerických sociologů se shoduje v názoru, že v posledních desetiletích jsme s nejvyšší pravděpodobností svědky eroze středních vrstev. Zatímco vyšší vrstvy i elity společnosti se do jisté míry uzavírají, ze středních směrů dolů klesají určité segmenty populace, což souvisí především s ekonomickým vývojem a s průběhem aktuální fáze globalizace.¹²

---

¹¹ URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3562-7, str. 159

¹² JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II. Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4516-9, str. 296

3 POSTAVENÍ U ITELE V HISTORICKÉM VÝVOJI

Termínem postavení u itele ve společnosti se obvykle rozumí sociální postavení protagonistů u itelské profese. Toto postavení je p itom odlišné, a to jak v jednotlivých typech a stupních škol . velmi zhruba lze konstatovat, že prestiž u itelů roste se stupněm zkolského systému, v rámci kterého p sobí . tak v různých zemích, kde do značné míry vychází z místních kultur a hodnotových systémů , a samozřejmě v různých historických epochách. Ovšem postavení u itele se také liší na základě posouzení organizačního uspořádání školy a podle převládajícího sociálního klimatu příslušné školy. Sociální postavení konkrétního u itele pak samozřejmě zásadním způsobem ovlivňuje obecná sociální prestiž u itelské profese v dané společnosti a epoche. O jejím hodnocení v současné době v České republice podle Jana Průchy, Elišky Walterové a Jiřího Mareše existují různé a navíc velice protichůdné zjištění.¹³ Tímto zjištěním však bude v nově přinášená pozornost a o níž, v textu následující kapitoly.

Specifickou skupinu u itelů představují speciální pedagogové. Význam speciální pedagogiky spočívá v tom, že se jedná o obor, který se zabývá výchovou, vzdáváním a všeobecnou podporou jedinců s postižením a tím jim pomáhá se začlenit do společnosti.¹⁴

Historickou perspektivu postavení speciálních pedagogů ve společnosti můžeme sledovat v kontextu rozvoje poradenských služeb ve školství. K vztáhu rozvoji tohoto specifického aspektu pedagogické teorie i praxe p itom v českém i československém prostředí došlo až po druhé světové válce. Nejdříve však bude vhodné upřesnit, že speciální pedagog je takový pedagog, který má vzdělání a kvalifikaci pro práci s dětmi, které vyžadují zvláštní péči ve školách a zařízeních speciálního školství. Speciální pedagogové se však mohou uplatnit také ve vědecko-výzkumné, organizační a metodické činnosti.¹⁵

---

¹³ PRŮCHA Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, str. 170

¹⁴ MÜLLER, Oldřich a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4172-7, str. 85

¹⁵ PRŮCHA Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, str. 223

Po roce 1948, kdy se k moci dostala československá komunistická diktatura, nejdříve pervažoval názor, že brzy dojde k takovým sociálním změnám, které zamezí nejen společenským, ale také výchovným problémům, a právě z toho důvodu nebude poradenských služeb i služeb speciálních pedagogů zapotřebí. Tato myšlenka – ostatně jako celá řada jiných – se však jen ukázala být komunistickou utopií. Ovšem v důsledku této utopické myšlenky trvalo řadu let, než se v tehdejším zkolství začaly reálně již posuzovat možnosti a jejich skutečná potřeba. Teprve ve druhé polovině padesátých let minulého století vznikla důležitá psychologická poradna v Brně. Jednalo se o první českou poradnu. Pracovníci této poradny spolupracovali s učiteli, lékaři. Byla též detazovaným výukovým pracovištěm filosofické fakulty brněnské univerzity. Postupně v českých zemích vznikaly další poradny, které se primárně zaměřovaly na problémovou mládež, ale také na výchovu k volbě povolání, což ovšem bylo i nadále v souladu se tehdejší oficiální komunistickou ideologií.¹⁶

Ve zmíněném období začaly v českých školách působit vyškolení učitelé jako poradci pro volbu povolání. První učitelé – poradci, které lze považovat za speciální pedagogy, byli vyškoleni v letech 1959 až 1961. Počet poraden postupně rostl a v roce 1962 byl vysloven požadavek vybudovat v českém prostředí systém výchovného poradenství. Tehdejší ministerstvo školství a kultury nařídilo, aby na základních školách byla zřízena funkce výchovného poradce. Jeho úkolem bylo pracovat s talentovanými žáky, pečovat o problémové žáky a zabývat se otázkou volby povolání. Od roku 1964 pak začalo vycházet periodikum *Výchovný poradce*. V roce 1965 bylo otevřeno postgraduální studium výchovného poradenství na Karlově univerzitě v Praze a na univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. V roce 1967 pak na základě nařízení ministerstva školství a kultury začala být zřízena síť krajských pedagogicko-psychologických poraden. První z těchto poraden vznikla v Praze. Tyto poradny poskytovaly služby nejen žkolským a mimozkolským výchovným institucím, ale také jednotlivým rodinám, které se na ně obrátily.¹⁷

V roce 1978 se síť pedagogicko-psychologických poraden rozšířila i do tehdejších okresních měst komunistického Československa. V souvislosti s novým žkolským zákonem, který vstoupil v platnost v roce 1980, byla rovněž novým způsobem posílena role výchovných

---

¹⁶ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str. 11

¹⁷ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str. 11 – 12

poradci na st edních odborných zkolách a odborných u iliztích. Místo termínu pedagogicko-psychologické poradenství p evá0ilo v tehdejším eském zkolství i pedagogickém prost edí u0ívání termínu výchovné poradenství. Na ministerstvu zkolství byla z ízena Metodická rada pro výchovné poradenství a Koordina ní výbor. V deckým a výzkumným centrem, které m lo podporovat innost speciálních pedagog v praxi, se stal Ústav sociálního výzkumu mláde0e a výchovného poradenství p i Pedagogické fakult University Karlovy v Praze.¹⁸

Z výze uvedeného textu sice primárn nevyplývá, jaké postavení speciální pedagogové zaujímali ve spole nosti komunistického eskoslovenska, nicmén je z ejmé, 0e jejich relativn malý po et a omezená p sobnost ve zkolství jim p isuzovaly pouze marginální spole enskou pozici. eská spole nost si teprve musela zvykat na to, 0e n jací speciální pedagogové v bec existují. Na druhou stranu je nutné konstatovat, 0e rodi e v podstat v zech 0ák postupn stále více p icházeli do kontaktu s výchovnými poradci na jednotlivých základních a pozd ji i st edních zkolách a n kte í z nich také s pracovníky nejd íve krajských a poté také okresních pedagogicko-psychologických poraden.

Po konci komunistického re0imu výze uvedená koncepce poradenských slu0eb p etrvávala a0 do poloviny devadesátých let minulého století. Výraznou zm nu pak p ineslo a0 zalo0ení Institutu pedagogicko-psychologického poradenství v roce 1994. Z izovatelem této instituce se stalo Ministerstvo zkolství, mláde0e a t lovýchovy eské republiky. Její innost byla od po átku zam ena na poskytování slu0eb a metodických rad v oblasti pedagogicko-psychologické, speciáln -pedagogické a také v oblasti vzd lávacího a kariérního poradenství. Následn pak byla v roce 2007 innost Institutu pedagogicko-psychologického poradenství rozší ena, p i em0 tento institut se stal koordina ním, koncep ním, centrálním metodickým, vzd lávacím i informa ním pracovizt m. Do jeho innosti spadala také publika ní innost a realizace výzkum v oblasti poradenských a speciáln pedagogických inností ve zkolství eské republiky. Ovzem v souvislosti s koncep ními zm nami ve zkolství byla v roce 2011 innost Institutu pedagogicko-psychologického poradenství p evedena pod nov vzniklý Národní ústav pro vzd lávání,

---

¹⁸ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str.

který do sebe dále zahrnul také Výzkumný ústav pedagogický a Národní ústav odborného vzdělávání.¹⁹

Po pádu československého komunistického režimu také došlo k tomu, že vývoj českého školství a tedy i českého speciálního školství mohl reagovat na evropské trendy a mohl z nich také těžit. Česká školství tak po čtyřicetileté odmlce zpočátku komunistickým režimem mohlo navázat na přerušovaný vývoj. Ilona Gillernová, Vladimír Kebza, Milan Rymez a kol. ve své práci shrnují následující základní obecné trendy ve vývoji učitelství, které v uplynulých dvou desetiletích byly a stále jsou patrné v České republice, které však v podstatě ve všech aspektech navazují na mnohem starší historický vývoj:²⁰

- Trend k postupné profesionalizaci a osamostatnění profesí učitelů;
- Trend k všeobecnému ovlivňování vývoje dítěte, v jeho rámci vzrůstá důraz kladený na socializaci dítěte, socializaci v prostředí učitelů a celkové formování osobností dětí a dospívajících jedinců;
- Trend ke specializaci a partikulárnímu prostředí učitelů, což se modelově týká především situace vyšších stupňů základní školy. U učitelů jsou v kontaktu se svými žáky poměrně krátkou dobu v určitých vyučovacích hodinách, a proto je zapotřebí jejich činnost systematicky organizovat;
- Trend k intenzifikaci prostředí učitelů, kdy se rozvíjí akcent na individuální přístup k žákům, je zdůrazněno celkové zefektivňování vzdělávání;
- Trend k demokratizaci učitelství, v jeho rámci postupně dochází k vyrovnávání rozdílů v požadavcích na přípravu různých typů učitelství, k vyrovnání životních podmínek a životního stylu pedagogů. Stejná je totiž dostupnost profesního statusu učitelství pro muže i ženy.

Tyto trendy přetrvávají i nadále, v plné míře se vztahují i na speciální pedagogii a svým způsobem ovlivňují postavení učitelů v současné společnosti. Speciální pedagogii se týká především trend intenzifikace prostředí učitelů.

---

¹⁹ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str. 12

²⁰ GILLERNOVÁ, Ilona. KEBZA, Vladimír. RYMEŠ, Milan a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1, str. 145

Podrobněji musí být vysvětlen trend k postupné profesionalizaci a osamostatnění profesí u učitelů. V úvodu práce bylo zmíněno, že objektivně definované nároky na učitele například v podobě kariérního řádu, ale také profesního a etického kodexu v České republice stále neexistují. I na tuto skutečnost je někdy v kontextu kritického pohledu na české školství a na práci učitelů upozorováno. Jiní tak například Stanislav Štěch, podle kterého učitelství nesplňuje sociologická kritéria pro statut profesí. Stanislav Štěch tvrdí, že učitelství od počátku 20. století o plný statut profesí, srovnatelné například s profesí lékaře či právníka, stále jen usilovalo, a to naprosto neúspěšně. Plnohodnotná univerzitní příprava adeptů učitelů s dominantním podílem teorie totiž byla dlouhá léta v řadě vyspělých zemí spíše výjimkou. Uznání profesí spočívající na uznání významu a uspokojení potřeb hladkého mezigeneračního přenosu bylo a je spíše obecně deklarativní. A učitelé dodnes nemají vlastní stavovskou komoru a závazné kodexy.²¹ V tomto směru jsou však již vyvíjeny snahy.

Ovšem Jaroslava Vašutová na obranu učitelů tvrdí, že se permanentně probíhající debata o tom, zda učitelství je, anebo není profesí, se zdá být kontraproduktivní ve srovnání se skutečným výkonem učitelů a jejich závazkem vůči společnosti. „Profesí učitelů nebo učitelství jsou slovní spojení, která se běžně užívají v odborných dílech, v politických dokumentech, ve školní realitě, v médiích i v laické komunikaci. Udržení statusu profesí je provázáno s udržením statusu profesionálních osob, která udržitelně pracovní činnosti a zodpovědnosti vykonávají na velmi vysoké úrovni znalostí a schopností, kterými bývají k neoploývá. Profesionál bývá stavěn jako protipól amatéra, stejně jako professionalismus je chápán jako opak amatérismu a diletantismu.“²²

Ilona Gillernová a kol. pak v této souvislosti upozorují, že v české společnosti a zejména v médiích se převažují v souvislosti s osobou učitele stále ještě výstižné nároky, popisy selhání, rizika či negativní modely, které učitel nabízí. Méně se, jak v médiích, tak i v odborných textech, dostává informací o rovině efektivní, sdělení o tom, co učitel může pomáhat překonat obtíže jejich náročné profesí. I proto tak v učitelství, přiznané v současné době profesím pomáhajícím, zůstává ten, kdo pomáhá, sám a víceméně bez pomoci. Další a další pedagogické a psychologické akcenty, které společnost postupně

---

²¹ ŠTĚCH, Stanislav. *Profesí učitele*. In: BENDL Stanislav. KUCHARSKÁ, Anna. (ed.): *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. ISBN 80-210-0521-144-1 (139–144), str. 141

²² VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profesí učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4, str. 17

deleguje na zkolu (socializa ní aspekty zkolního Oivota, nejrn zn jzí výchovy a prevence atd.) p itom nutn vy0adují . samoz ejm p i zachování profesionality odborné, oborové a té0 didaktické . i rozvíjení a prohlubování sociáln -psychologických aspekt profesní kompetence u itele.²³

Co se tý e vývoje poradenských a speciáln pedagogických slu0eb ve zkolství v eské republice, lze konstatovat, 0e od roku 1993 docházelo k jejich postupnému rozzi ování. Vznikala nová za ízení a instituce, mezi nimi0 je nutné zmínit nap . speciáln pedagogická centra a st ediska výchovné pé e. V roce 1998 bylo poskytování poradenských a speciáln pedagogických slu0eb ozet eno na základ p ísluzného metodického listu i pokynu Ministerstva zkolství, mláde0e a t lovýchovy eské republiky. Jako jednu z hlavních koncepních zm n lze ozna it snahu rozzí it poradenské slu0by na zkolách, p i em0 návrhy sm ovaly ke zkolním psycholog m a následn speciálním pedagog m. Poprvé se zám rem vstupu zkolních psycholog do zkol p izel Národní program rozvoje vzd lávání v eské republice, tedy tzv. Bílá kniha, z roku 2001. Ji0 tehdy byly vymezeny rámcové podmínky pro innost zmín ných specialist na zkolách. V roce 2005 byla vydána dalzí vyhlázka, která ezila problematiku poskytování poradenských slu0eb ve zkolách a zkolských za ízeních. Tehdy vstoupila v platnost nová podoba poskytování poradenských slu0eb ve zkolství, ím0 vznikla sou asná sí zkolních a zkolských poradenských pracoviz . Sou asnou podobu a rozvoj poradenských slu0eb ve zkolství významným zp sobem podpo ily nejrn zn jzí projekty, p i em0 k t m nejd le0it jzím pat ily projekty finan n podporované prost ednictvím Evropského sociálního fondu.²⁴

Na základ zákona . 563/2004 Sbírky byly vymezeny n které aspekty týkající se postavení a role speciálních pedagog v eském zkolství. Zmín ná legislativní norma p edevzím stanovila, 0e speciální pedagog získává odbornou kvalifikaci na základ p ísluzného vysokozkolského vzd lávání, a to konkrétn studiem v akreditovaném magisterském studijním programu ve zna n ziroké oblasti pedagogických v d. P i posuzování toho, zda konkrétní zam stnanec spl uje podmínky odborné kvalifikace speciálního pedagoga je zapot ebí v0dy zvá0it, zda jde skute n o pracovní pozici, která vy0aduje speciálního pedagoga, nebo zda se jedná pouze o pozici u itele ve t íd , zkole

---

²³ GILLERNOVÁ, Ilona. KEBZA, Vladimír. RYMEŠ, Milan. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1, str. 143

²⁴ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str. 12 – 13

nebo zkolském zařízením, kde jsou vzdělávání žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro obě tyto kategorie – tedy pro speciálního pedagoga na jedné straně a pro učitele ve zmíněných zařízeních na straně druhé – jsou podmínky odborné kvalifikace stanoveny poněkud odlišným způsobem.²⁵

Specifický fenomén představuje speciální pedagogické poradenství. To totiž po roce 1989 získalo nové pojetí, a to v těsné souvislosti s celkovými společenskými změnami. Předchází segregativní model ve školství, který nekorespondoval s moderními evropskými trendy, byl nahrazen modelem integrativním a inkluzivním. Za určitý zlom lze v tomto ohledu považovat rok 1991. Tehdy totiž vznikla první speciální pedagogická pracoviště, která se vnovala do temnějšího druhem zdravotního postižení. Následně pak postupně vznikala také taková pracoviště, která se zaměřovala na práci s dětmi s poruchami chování. V současné době to jsou především výchovné péče. Tento druh poradenství je primárně zaměřen na děti, žáky a dokonce i studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, dále se zdravotním postižením, ale také s poruchami chování atd. Speciální pedagogické poradenství se v současné době zabývá také diagnostikou, poradenskou podporou a intervencí, stimulací, terapií a reedukací. Jedním ze základních cílů speciálního pedagogického poradenství je prevence školní neúspěšnosti a sociální závislosti osob s postižením. Ovšem v nich případech speciálního pedagogického poradenství působí také mimo rámec školství a podporuje rodiny s dětmi se zdravotním postižením.²⁶

Z vývoje po roce 1989 je zřejmé, že problematice speciálních pedagogů začala být v nově mnohem intenzivněji pozornost, a to jak z hlediska organizačního, tak i z hlediska ryze praktického a také z hlediska teoretické pedagogické výzvy. Česká společnost se začala stále více seznamovat s prací speciálních pedagogů, a to i díky tomu, že jejich postupně přibývalo a stále přibývá. Lze proto konstatovat, že i když s určitým zjednodušením – že problémy a aspekty postavení speciálních pedagogů ve společnosti České republiky do značné míry korespondují s problémy a aspekty postavení obecných pedagogů.

---

²⁵ VALENTA, Jiří. *Školní zákony a prováděcí předpisy s komentářem*. Praha: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-760-7, str. 404

²⁶ KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, str.

4 POSTAVENÍ UČITELE V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI

Jako ústřední shrnutí v úvodu práce naznačené společenské diskuse o perspektivách českého školství lze uvést analýzu společnosti McKinsey & Company z roku 2010, jejíž hlavní závěr, argumentačně opřený o pravidelné mezinárodní srovnávací testy realizované v rámci OECD, zní, že vzdělávací systém české republiky vykazuje pouze průměrné, navíc dlouhodobě klesající a nerovnoměrné výsledky, což představuje vážné ohrožení pro konkurenceschopnost české republiky. McKinsey & Company uvádí, že od roku 1995, kdy česká republika patřila mezi 6. – 7. nejlepšími zeměmi, se výsledky českých žáků a osmáků výrazně zhoršily. Ve stejném období se zlepšovala úroveň států jako je Lotyšsko, Litva nebo Slovinsko. Pokud bude tento trend pokračovat, dostane se Řecko během deseti let na úroveň států s nízkou kvalitou vzdělání, jako je Rumunsko nebo Gruzie. Kvalita výuky na českých školách je navíc nekonzistentní. Situace je alarmující, protože rané vzdělávání je dle očekávání odkládání péče znamená vysoké náklady. V tuzemsku je však spokojena, což pravděpodobně snižuje možnost politického mandátu ke změně.²⁷

Je pitom mimo jakoukoli pochybnost, že reflexe neradostných výsledků českého školství přímo ovlivňuje způsob, jakým veřejnost české republiky pohlíží na samotné učitele, jak hodnotí jejich práci, jaké místo jim připisuje ve společnosti a co od nich očekává i co po nich požaduje. Tak například mezinárodní studie, zpracovaná pro nadaci Varkey Gems Foundation, zjistila, jaké prestiži se těší učitelé ve společnostech 21 zemí světa. Česká republika v tomto mezinárodním srovnání zaujala třetí nejhorší pozici, přičemž mezi sledovanými evropskými státy se umístila dokonce jako poslední.²⁸

Jaroslava Vazutová tvrdí, že učitelství stejně jako každá jiná profese je determinováno vnějšími i vnitřními faktory a rozpory mezi nimi přinázejí problémy. Mezi učiteli i ve veřejnosti existuje pestrá škála názorů, že učitelská profese je poznamenána mnoha problémy ve srovnání s jinými profesemi a že jsou to právě učitelé, kteří sami tyto problémy vytvářejí. Ve skutečnosti jde o to, že kolektiv učitelů jsou permanentně monitorováni,

---

²⁷ VÍŠEK, Tomáš. KLESKEŇ, Branislav. *Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení*. Praha: McKinsey & Company, 2010, str. 3

²⁸ Podrobněji viz POTA, Vikas. BOXSER, Marc. PAJPANI, Ash a kol. *2013 Global Teacher Status Index*. (online) Varkey GEMS Foundation. 2013. Dostupné z WWW: <https://varkeygemsfoundation.org/sites/default/files/documents/2013GlobalTeacherStatusIndex.pdf>. Citováno dne 02. 09. 2014.

posuzování a podrobování kritice, a již oáky, rodi i, ve ejností i odpov dnými kontrolními subjekty a n které odhalené problémy jsou bezprost edn medializovány. Problémy v profesi je t eba chápat jako relativn trvalou bariéru nebo obtí0, která je sou ástí charakteristiky profese, je pr vodním jevem ka0dé profese.²⁹

Na úvod této kapitoly p edlo0ené práce lze dále citovat následující zajímavé a aktuální konstatování Martina Strouhala, který kritickým zp sobem posuzuje realizaci eské zkolské reformy.

Zmín ný autor konstatuje: sV poslední eské zkolské reform zavád jící rámcové vzd lávací programy (RVP) lze konstatovat ur itou ned slednost v promýzlení ur ující role u itele ve výchov a vzd lávání. P echod od osnov k RVP se na zkolách udál 0iveln a nebyl provázen úvahami a systematickými aktivitami v oblasti u itelské p ípravy. Domnívám se, 0e toto fatální opomenutí není zdaleka jen n jakým výrazem diletantismu, ale v hlubzím smyslu je d sledkem dlouhodobého trendu podce ování autority u itele, který ji0 není exponentem kultury a garantem výchovn -vzd lávacího procesu, nýbr0 pouhým konzultantem, pomocníkem nebo partnerem dít te.³⁰

Z citovaného textu vyplývá n kolik zásadních skute ností. Zaprvé je z ejmé, 0e postavení u itel v soudobé eské spole nosti rozhodn nelze ozna it za optimální. Zadruhé je jasné, 0e postavení u itele velice t sn souvisí s problematikou jejich autority. A kone n zat etí je mimo jakoukoli pochybnost, 0e na podkopávání spole enského postavení u itel se do zna né míry podílí také Ministerstvo školství, mláde0e a t lovýchovy eské republiky, a to svou dlouhodob nekoncep ní politikou a ned sledným p ístupem k realizaci reform. Práv uvedené se v plné mí e vztahuje i na speciální pedagogy.

Ovzem ani samotní u itelé v tomto ohledu nejsou zcela tzv. bez viny. Soud podle nahodilých rozhovor s u iteli na eských základních zkolách lze tvrdit, 0e u itel m chybí profesní sebev domí, co0 se mimo jiné projevuje nap . tím, 0e velká v tzina z nich nikdy neslyzela o Chart u itel , kterou ve své práci zmi ují nap . Libuze Podlahová a kol. Jedná

---

²⁹ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4, str. 42

³⁰ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektívám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0, str. 91

se o dokument Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu, který byl přijat v roce 1966 v Paříži na Mimořádné mezivládní konferenci o postavení učitelů.³¹

V české škole prestiže povolání z roku 1993 se mezi 39 profesemi hodnotila prestiž učitele vysoko. Učitel základní školy zaujal sedmé místo, docent i profesor na vysoké škole pak dokonce třetí místo. V rozporu s tím sami učitelé v tuzemsku zastávají mínějí o nízké prestiži své profese.³²

Na základě tohoto zjištění lze usuzovat na nízký profesní sebevědomí učitelů. Také Petr Jansa a kol. upozorují, že stále přetrvává nízké sebehodnocení a z něj vyplývající nízké profesní sebevědomí učitelů, a učitelé si stouhují na přetřetíení neúspěšnými, zejména administrativními povinnostmi a oprávněně upozorují na vysokou neuropsychickou a časovou náročnost své práce, známy problém, především na druhém stupni základních škol a na středních odborných školách představuje rozvracení výuky žáky a jejich apatie, mnozí učitelé pociťují nedostatek podpory ze strany rodičů svých žáků i celé společnosti.³³ Opatředy máme co do činění s dokreslením známy neradostné situace v současném českém školství.

Tezi o nízkém profesním sebevědomí učitelů podporuje i Jaroslava Vazutová, která ve své práci konstatuje, že učitelé neumí argumentovat pro svoje požadavky týkající se profese. Účinitou roli v tom hraje skutečnost, že učitelství raději považují za poslání než za odbornou činnost v oblasti výchovy a vzdělávání. Poslání vnímají jako vyzvání lidskou a společenskou hodnotu než odbornost. Ukazuje se, že učitelé nepovažují za zvlášť důležité vystupovat a prosazovat se jako reprezentant své profese, který se s ní identifikoval, který dovede razantně obhajovat svá rozhodnutí a konání podložená expertními znalostmi.

---

³¹ PODLAHOVÁ, Libuše a kol. *Didaktika pro vysokoškolské učitele. Vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4217-5, str. 140

³² PRŮCHA Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, str. 178

³³ JANSA Petr a kol. *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2026-8, str. 87

Můžeme usuzovat, že u učitelů mají nízké sebehodnocení a z něj vyplývající nízké profesní sebevědomí.³⁴

---

³⁴ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4, str. 47

4.1 PRESTIŽ A VNÍMÁNÍ U ITELŮ ZE STRANY VE SPLEČNOSTI

Dle určitý pojem, se kterým je nutné v souvislosti s analýzou postavení a úlohy u itelů v soudobé společnosti pracovat, představuje pojem status u itelského povolání. Jan Průcha, Eliška Walterová a Jiří Mareš termín status u itelského povolání považují za synonymum pojmu prestiž u itelského povolání, nicméně upozoují, že takto chápaná prestiž představuje souhrn několika základních faktorů. Především se jedná o význam vzdělanostních předpokladů pro výkon u itelské profese. Vzdělání u itelů by totiž mělo mít vysokozkolské vzdělání. Dále se jedná o vliv ekonomických hledisek, která zahrnují zejména výši finančního ohodnocení u itelské práce, ale také materiální podmínky, ve kterých v jednotlivých školách pracují. Na význam tohoto faktoru se často zapomíná. Také morální požadavky, například specifické normy a vzorce chování, kterými se u itelů ve společnosti zkouly, obce, ale i celé společnosti musí řídit, aby si zachoval svou u itelskou existenci. Zmíněný autorský kolektiv v této souvislosti dodává, že soulad o ekávání ve společnosti a napl oování těchto podmínek konkrétními u iteli ovlivňuje status u itelského povolání v o ích ob aní, a tak i podmínky, které společnost u itelů pro výkon jejich profese vytvá í.³⁵

Na této souvislosti mezi fenomény statusu a prestiže upozouje například Jan Jandourek. Podle tohoto autora lze za společenskou prestiž považovat pověst, reputaci, ale také vážnost i význam, které jsou popisovány u itelů, například v případě obvykle je tak činěno na základě společenského uznání jeho povolání. Status lze ovšem zkoumat nejen v případě jednotlivého itelů, nýbrž také v případě celé sociální skupiny. Termín sociální status v tomto smyslu Jan Jandourek definuje jako pozici dané sociální skupiny v rámci příslušné sociální struktury. Tato pozice přitom ve vztahu k jiným sociálním skupinám může být vyšší nebo nižší. Je tedy zřejmé, že prestiž i status u itelů povolání, v tomto případě tedy povolání u itelů a specificky pak speciálního pedagoga, se nacházejí v těsném vztahu s hodnocením tohoto povolání. Je přitom zajímavé, že takové hodnocení v rámci příslušné společnosti a v obvykle bývá dost stabilní. Mnit se může, ale dle je se tak jen pozvolna. Jan Jandourek také dodává, že prestiž i status sice nemusí přímě souviset s výší finančního ohodnocení protagonistů dané profese, ovšem do značné míry tomu tak skutečně je.³⁶

---

³⁵ PRŮCHA Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, str. 229

³⁶ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str. 182

K problematice prestiže učitelské profese lze společně s autorským kolektivem Pedagogického slovníku představit tuto prestiž jako hodnotu, kterou ve společnosti a především pak rodinná společnost přisuzuje pedagogickým pracovníkům jako specifické sociální skupině. Jedná se o takovou sociální charakteristiku, kterou lze mít speciálními známkami a která reflektuje statusovou pozici dané skupiny mezi jinými profesními skupinami. Zmíněný autorský kolektiv upozorňuje, že v době po nástupu existence samostatné České republiky, tedy v roce 1993, byla mezi 39 profesemi prestiž učitelů hodnocena velmi vysoko. Učitel základní školy tehdy v oběhové nejprestižnějších profesích zaujal sedmé místo, zatímco vysokozkolský docent i profesor dokonce místo třetí. Také v hodnocení různých povolání podle kritéria složitosti práce jsou učitelé základních a středních škol obvykle uváděni v kategoriích s nejvyšší prestiží. Je ovšem paradoxní a pro situaci učitelů v České republice příznačné, že v rozporu s právy uvedenými skutečnostmi sami učitelé vztahem zastávají méně nízké prestiže své profese.³⁷

Výše uvedená slova a odkazy na oběhové profesí podle prestiže byla publikována v roce 2001 a tudíž se odvolávají na empirické výzkumy a teoretické studie z poloviny devadesátých let minulého století, tedy z doby před dvaceti lety. Tehdy jezt vzdělávací systém České republiky jako celek vykazoval v mezinárodním srovnávání poměrně slušné, v podstatě nadprůměrné výsledky. Od té doby se samozřejmě situace ohledně výsledků českého školství změnila bohužel k horšímu,³⁸ což se mohlo podepsat na nízké prestiži, kterou Česká společnost učitelů přisuzuje. Také je nutné upozornit na skutečnost, které stále není věnována adekvátní odborné pozornosti. Oběhem uplynulých desetiletí v České společnosti docházelo k postupné erozi autority.³⁹

Alena Valizová, Hana Kasíková a kol. v roce 2011 ve své práci publikovaly následující myšlenku. Zmíněné autorky tvrdí, že mezi českými učiteli a zejména pak mezi učiteli základních škol je masově rozšířen omyl i mýtus o nízké prestiži učitelského

---

³⁷ PRŮCHA Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2, str. 177 – 178

³⁸ VÍŠEK, Tomáš. KLESKEŇ, Branislav. *Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení*. Praha: McKinsey & Company, 2010, str. 3

³⁹ K této otázce viz podrobněji především SAK, Petr. *Faktory vedoucí k erozi autority v současné české společnosti*. (online) Britské listy. 14. 09. 2005. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <http://blisty.cz/art/24964.html>. Citováno dne 02. 09. 2014.

povolání. Výzkumy prestiže jednotlivých povolání prý podle nich v české republice vykazují značnou stabilitu v hodnocení profesí po dlouhou řadu let. Již od devadesátých let minulého století se v prestižních obměřích na první místa dostávali lékaři, v dci, vysokoškolské učitelé a hned za nimi pak učitelé základních škol. Teprve poté následovala všechna ostatní povolání. Z opakovaných výzkumů je tedy podle zmíněných autorek zcela jasně prokazatelné, že česká veřejnost si nejvíce váží lékaře, učitele a v dci.⁴⁰

V roce 2013 Centrum pro výzkum veřejného mínění zkoumalo prestiž vybraných povolání u české veřejnosti. Téměř 1 000 respondentů přidělovalo jednotlivým povoláním body následujícím postupem: Na seznamu byla uvedena některá povolání. Respondenti vybrali povolání, jehož si váží nejvíce, a dali mu 99 bodů. Pak vybrali takové, jehož si váží nejméně, a obodují je číslem 01. Poté postupovali odshora dolů a všem zbývajícím přidělili body od 02 do 98 podle osobního uvážení. Dlouhodobý náskok před ostatními povoláními drží v prestiži lékaři (494krát získali 99 bodů), o další místa se pak ucházejí v dci (100krát), učitelé na vysokých školách (57krát) a zdravotní sestry (35 krát). Teprve za zdravotními sestrami se na páté místo obsadili učitelé základní školy (47krát). Ti sice v poslední době nejvyššího hodnocení překonali zdravotní sestry, pokud se však vzalo v úvahu celkové bodové hodnocení povolání, zdravotní sestry v prestiži povolání učitele základní školy překonaly.⁴¹

Na tomto místě je však nutné v zájmu objektivitě upozornit, že existují aktuální empirické studie, které dokazují pravý opak, tedy skutečnost, že obměřené české republiky si učitelé příliš neváží.

Jedna ze studií dokonce dokazuje, že v pohledu společnosti na učitele patří česká republika v řadě nejhorších zemí na světě. Česká společnost podle této studie učitelkou

---

⁴⁰ VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5, str. 22

⁴¹ SOCIOLOGICKÝ ústav Akademie věd České republiky. *Jaké povolání Češi obdivují? Výsledky výzkumu Prestiž povolání 2013*. (online) Sociologický ústav Akademie věd České republiky. 12. 0. 2013. Dostupné z WWW: <http://www.soc.cas.cz/aktualita/jake-povolani-cesi-obdivuji-vysledky-vyzkumu-prestiz-povolani-2013>. Citováno dne 08. 03. 2015.

povolání nepovažuje za nijak prestižní,⁴² což je ve zcela ostrém kontrastu s výše citovaným konstatováním Aleny Valizové, Hany Kasíkové a kol.⁴³ Zatímco česká společnost hodnotí své učitele podobně jako například nekvalifikované pracovníky v sociálních službách, v zahraničí je učitelé považováni na stejné úrovni jako lékaři a učitelé v dětských domovech.

Jedná se o mezinárodní studii, zpracovanou pro nadaci Varkey Gems Foundation, která zjistila, jaké prestiži se těší učitelé ve 21 zemích světa. Česká republika v tomto mezinárodním srovnání zaujala velmi nevhodnou pozici, přičemž mezi sledovanými evropskými státy se umístila dokonce jako poslední. Studie se postupně zabývala tím, jak své pedagogy respektují rodiče, jak jsou učitelé finančně ohodnoceni a jakou mají respondenti důvěru v jejich schopnosti.⁴⁴

Práce učitelů na prvním stupni základních škol v České republice není ve srovnání s ostatními zeměmi cenově nejvyšší. Ve skutečnosti je tomu spíše naopak. Hlavně jsou na tom v tomto ohledu pouze učitelé prvního stupně v Izraeli. Naopak třeba ve Francii, Švédsku, Turecku nebo Spojených státech amerických jsou pedagogové na prvním stupni základních škol ve srovnání s ostatními zeměmi hodnoceni lépe než na druhém stupni. Zatímco rodiče obvykle dají svým učitelům na prvním stupni na stupnici od 0 do 10 bodů, na které 0 znamená nejhorší hodnocení a 10 hodnocení nejlepší, na druhém stupni učitelé obvykle hodnotí téměř desítkou. Na skutečnost, že učitelé se v České republice netěší příliš velké společenské prestiží, dokládá i skutečnost, že jen méně než 20 % českých rodičů svým vlastním dětem doporučilo, aby nastoupily profesní dráhu učitelů. Naopak například v Švédsku by učitelkou svým dětem doporučilo zhruba 50 % rodičů, v Turecku 40 % rodičů a ve Spojených státech nebo na Novém Zélandu kolem 30 % rodičů. Fakt, že učitelé mají ve společnosti jen malý respekt, navíc ještě potvrzuje fakt,

---

⁴² KLEKNEROVÁ, Zuzana. *Evropské prvenství: Češi si neváží učitelů*. (online) Aktuálně.cz. 04. 10. 2013. Dostupné z WWW: http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=791895#utm_source=centrumHP&utm_medium=dynamicleadbox&utm_campaign=B&utm_term=position-16. Citováno dne 02. 09. 2014.

⁴³ VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5, str. 22

⁴⁴ KLEKNEROVÁ, Zuzana. *Evropské prvenství: Češi si neváží učitelů*. (online) Aktuálně.cz. 04. 10. 2013. Dostupné z WWW: http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=791895#utm_source=centrumHP&utm_medium=dynamicleadbox&utm_campaign=B&utm_term=position-16. Citováno dne 02. 09. 2014.

Okolo 80 % občanů České republiky chtělo, aby byli učitelé placeni podle studijních výsledků svých žáků. V jiných evropských zemích, typicky například ve Španělsku, Švýcarsku, Nizozemsku, Francii nebo Německu by takový systém hodnocení pedagogů narazil na tuhý odpor veřejnosti. Tato skutečnost jistě vypovídá o charakteru české společnosti. Co se týče respektu žáků k učiteli, lze konstatovat, že ani v tomto ohledu česká republika nevykazuje v pozitivním směru, nýbrž naopak ve směru negativním. Podle většiny dotázaných řádící 60 % respondentů české děti u učitele jako autoritu neuznávají. O opak je přesvědčeno pouze 15 % respondentů. Většinou naopak přibližně 75 % občanů myslí, že rodiče u učitele respektují. V Turecku, Egyptě nebo Singapuru je to kolem 50 % respondentů. Obecně platí, že v Evropě je v tomto ohledu pesimismus větší, přičemž nejhorší situace ze všech sledovaných zemí je charakteristická právě pro Českou republiku.⁴⁵

Z výzkumu, který v roce 2012 realizovala společnost Scio, vyplynulo, že do českých škol budou v příštích letech nastupovat málo kvalitní učitelé. Na pedagogické fakultě se totiž hlásí a pak i dostávají většinou studenti, kteří na střední škole patřili k těm slabším.

Že student, který v prvním ročníku střední školy tvrdí, že po maturitě chce studovat na pedagogické fakultě, přetrvává tento zájem až do čtvrtého ročníku jen u zhruba třetiny z nich, ovšem právě ta má v průměru nejhorší studijní předpoklady i výsledky. Zhruba čtvrtina studentů, kteří mají na pedagogické fakultě, toto studium volí kvůli tomu, že je považují za nejlevnější a nejsnadnější cestu k získání vysokozkolského vzdělání. Dokonce i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si uvědomuje, že pro budoucí uchazeče bývají pedagogické fakultě a druhou volbou a že i u jejich úspěšných absolventů nakonec nenastupuje dráha učitele. Cílem je proto zvýšit prestiž a atraktivitu učitelského povolání společně s kariérami, který by měl dát učitelům jistotu dalšího postupu a rozvoje.⁴⁶ Proklamovaná snaha však zatím zůstává jen v teoretické rovině.

---

⁴⁵ KLEKNEROVÁ, Zuzana. *Evropské prvenství: Češi si neváží učitelů*. (online) Aktuálně.cz. 04. 10. 2013. Dostupné z WWW: http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=791895#utm_source=centrumHP&utm_medium=dynamicleadbox&utm_campaign=B&utm_term=position-16. Citováno dne 02. 09. 2014.

⁴⁶ JIŘIČKA, Jan. *Za katedry míří nekvalitní kantoři, na učitele studuje horší průměr*. (online) iDNES.cz. 18. 10. 2012. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/do-skol-zamiri-nekvalitni-ucitele-dr1-domaci.aspx?c=A121018_095804_domaci_jj. Citováno dne 08. 03. 2015.

V tém0e roce, tedy v roce 2012, Tomáz Fe tek tiskový mluv í organizace EDUin shrnul sou asný pohled médií i ziroké ve ejnosti na problémy eského zkolství. To se potýká s propadem výsledk eských zkolák a student v mezinárodních srovnáních, s poklesem kvality student st edních a vysokých zkol, se ztrátou motivace k u ení ji0 u 0ák základních zkol a s demotivací u itel . P í iny tohoto stavu vidí ve ejnost podle Tomáze Fe teka ve sni0ování nárok na 0áky základních zkol, nedostatku financí a podhodnocení práce u itel , z nich0 nejlepší odcházejí do jiných obor , v neustálých pokusech o reformu, je0 u itel m znesnad ují soust ed ní na výuku samotnou.%⁴⁷

Další pr zkum, realizovaný v roce 2012 eskou studentskou unií mezi studenty a pedagogy z fakult p ípravujících budoucí u itele, zjistil, 0e u itelství nemá v eské republice presti0, 0e úrove uchaze na pedagogické fakulty je nízká a studium je nedocen éné. Sou asnou úrove vzd lávání budoucích u itel na vysokých zkolách ohodnotilo 60 % respondent trojkou, 26 % pak dokonce ty kou. Podstat horzí jsou vzak o ekávání ohledn vývoje eského základního a st edního zkolství, a to s ohledem na sou asný stav p ípravy budoucích u itel . P es 70 % dotázaných si toti0 myslí, 0e v p íztích dvaceti letech se kvalita vzd lávání pedagog jezt zhorzí. Za nejzáva0n jzí problém 72 % oslovených ozna ilo nízkou presti0 u itelského povolání, 64 % vadí nízká úrove uchaze o studium pedagogiky a podle 63 % je význam p ípravy budoucích kantor nedocen ý. P edsedkyn Studentské komory Akademického senátu Fakulty pedagogické Západo eské univerzity Alena Kazáková v této souvislosti konstatovala: Jsme p esv d eni, 0e sou asná situace v oblasti p ípravy u itel reáln ohro0uje celé eské zkolství, které se v nedaleké budoucnosti m 0e za ít potýkat s nedostatkem kvalitních pedagog na základních i st edních zkolách. Zejména v technických a p írodov dných oborech, co0 v budoucnu podle nás ohrozí konkurenceschopnost eské republiky.%⁴⁸

V roce 2013 pak OECD realizovalo mezinárodní pr zkum TALIS 2013. Na jeho základ bylo zjist no, 0e tém 90 % eských u itel si myslí, 0e si spole nost jejich povolání

---

⁴⁷ FEŘTEK, Tomáš. *Co je příčinou propadu školství v České republice*. (online) Inflow information journal. 22. 03. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/tomas-fertek-co-je-pricinou-propadu-skolstvi-v-ceske-republice>. Citováno dne 08. 03. 2015.

⁴⁸ ČESKÁ studentská unie. *ČeSU upozorňuje na problémy v oblasti přípravy budoucích učitelů především u přírodovědeckých a technických oborů*. (online) Česká studentská unie. 11. 12. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.cesu.cz/cz/news/106-cesu-upozornuje-na-problemy-v-oblasti-pripravy-budoucich-ucitelu-predevsim-u-prirodovednych-a-technicky-oboru/>. Citováno dne 08. 03. 2015.

nevá0í. Zhruba t i tvrtiny respondent v z a k uvedly, 0e by si toto povolání vybraly znovu. Co se tý e vnímání svého spole enského uznání, byli e z t í pedagogové skepti t j z í ne0 mezinárodní pr m r. V rámci celého vzorku 34 zemí se stejn skepticky toti0 vyjád ilo pouze 69 % dotázaných. Velkou spole enskou presti0 poci ují pedagogové v asijských zemích, nap . v Korejské republice, Singapuru, Spojených arabských emirátech i Malajsii. Je zajímavé, 0e i kdy0 jim chybí spole enské uznání, p ibli0n t i tvrtiny eských pedagog by se pro toto povolání rozhodly znovu. Více ne0 90 % pak své volby této profesní dráhy nelituje. e z t í pedagogové také nejmén z pedagog v z e ch zkoumaných zemí souhlasili s tvrzením, 0e výhody u itelského povolání jednozna n p eva0ují nad jeho nevýhodami. Zatímco mezinárodní pr m r byl v tomto ohledu 77 %, v eské republice to bylo pouze lehce p es polovinu.⁴⁹

Jedná se tedy o naprosto odlišné vyzn ní názor eské ve ejnosti na postavení a presti0 protagonist u itelské profese, ne0 jaké ve své práci prezentovaly Alena Valizová, Hana Kasíková a kol. Na tomto míst je proto mo0né polo0it otázku, zda naopak není mýtem konstatování Aleny Valizové, Hany Kasíkové a kol. o vysoké spole enské presti0i u itelského povolání.⁵⁰

Jako jeden z argument lze vyu0ít i skute nost, 0e na pedagogické fakulty i obecn ji na studium u itelství nastupují spíše ti horzí maturanti. Daniel MÜNICH a Jan STRAKA ve své studii docházejí k následujícímu záv ru. Z výsledk analýzy test realizovaných spole ností Scio, pou0ívaných v rámci p íjímacích ízení na ad vysokých zkol, zmín ným autor m vyplynulo, 0e v bec nejv t z í podíl zájemc o studium pedagogických obor pochází z uchaze s ni0zí úrovní studijních dispozic. 73,1 % t chto zájemc se toti0 rekrutuje ze spodních zesti decil distribuce studijních dispozic. V p ípad ostatních obor vysokoškolského studia je to p ítom pouze 9,5 % uchaze . Naopak z uchaze , kte í se v testech Scio umístili v nejvyšším decilu, se na pedagogické fakulty hlásí pouze 3,9 %, zatímco na ostatní obory 10,2 %. Dále lze podle zmín ných autor konstatovat, 0e na pedagogické fakulty se hlásí st edozkoláci s nejhorzími pr m rnými výsledky v testech. Mezi prvním a tvrtým ro níkem st ední zkoly lze navíc sledovat výrazný pokles zájmu o studium

---

⁴⁹ ČTK. *Učitelé se cítí nedocenení. A kdyby měli kariéru volit znovu?* (online) Týden.cz. 28. 07. 2014. Dostupné z WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/skolstvi/ucitele-se-citi-nedoceneni-a-kdyby-meli-karieru-volit-znovu-313970.html#.VPv_7eGAopB. Citováno dne 08. 03. 2015.

⁵⁰ VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5, str. 22

pedagogiky mezi Oáky s lepzími studijními p edpoklady a naopak nár st zájmu mezi Oáky s horzími p edpoklady. Dále platí, Oe Oáci, jejich0 studijní p edpoklady se b hem studia na st ední zkole nadpr m rn zvyzují, p vodní zájem o u itelskou profesi ztrácejí. Skute nost, Oe na studium pedagogiky se hlásí intelektuáln mén disponovanými st edozkoláci, potvrzuje i vysoká míra neúsp znosti p ihlázek na jiné obory u nov zapsaných student pedagogiky a jejich velká snaha v dohledné době obor studia zm nit. Je z ejmé, Oe eské zkolství neláká talentovan jzí mladé lidi. Dá se vyvodit, Oe v tom velkou roli z ejm hraje i nízká platová atraktivita profese u itele.⁵¹ Dále je nutné upozornit, Oe zna ná ást erstvých absolvent pedagogických obor nenastupuje po ukon ení svého studia do zkolství.

Jak ji0 bylo nazna eno v úvodu této kapitoly, postavení u itele v sou asné eské společnosti ovliv uje . a spíše negativn . také zp sob realizace reformy vzd lávacího systému eské republiky. Martin Strouhal, který tento zp sob kritizuje, zcela správn upozor uje na prostou, nicmén zásadní skute nost, Oe pokud se má skute ná reforma zkolství v eské republice uskute nit a pokud se má poda it, bude to mo0né pouze skrze ty, kdo jsou na zkolách jejími praktickými vykonavateli, tedy prost ednictvím adových u itel . sRétorika, dle ní0 je v kompetenci u itele p ípravit výuku spo svém%onem Oe zast ít reálný stav, kdy u itelé p istupují k reform jako k nutnému zlu nebo p echázejí na nové metody jen pod vlivem subjektivních zkušeností a preferencí. Ka0dá reforma musí za ínat a kon it u otázky profesní p ípravy u itele, u problému jeho odborných a charakterových p edpoklad .⁵² Zna né nedostatky v tomto ohledu existují také ve vztahu Ministerstva zkolství, mláde0e a t lovýchovy eské republiky ve vztahu ke speciálním pedagog m.

Pokud tedy shrneme vze výze uvedené, máme p ed sebou velmi neradostný obraz eského zkolství, který je jez t . op t negativn . umoc ován klesajícími výsledky eských Oák v mezinárodním srovnání.

---

⁵¹ MÜNICH, Daniel. STRAKA, Jan. *Být či nebýt učitelem: platy českých učitelů pohledem nákladů ušlých příležitostí a širší souvislosti.* (online) Idea Cerge El. 05/2012. Dostupné z WWW: http://idea.cerge-el.cz/documents/kratka_studie_2012_05.pdf. Citováno dne 02. 09. 2014, str. 8 – 9

⁵² STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny.* Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0, str. 91

Relativně nízká prestiž učitelů ve společnosti je uznávána i z nejvyšších míst. Dne 9. září 2012 například tehdejší ministr školství Petr Fiala oficiálně deklaroval nutnost zvýšení společenské prestiže učitelů. Petr Fiala doslova uvedl, že společnost, potažmo stát, musí podporovat kariéru učitelů. Soudy máme skutečně určitý deficit. Musíme pracovat na tom, aby učitelé měli perspektivu, vytvořit nějaký kariéerní řád, a zlepšit postavení učitele. Nejde jen o výši mzdy. Jde o postavení učitele ve společnosti. A pak je tady jedna velmi důležitá věc, která je prakticky ve všech mezinárodních studiích zmínována, a to je to, že vzdělání musí přestat být jen politickým tématem, musí přestat být záležitostí státu, ale musí se stát celospolečenským tématem.⁵³

4.2 OTÁZKA FINANČNÍHO OHODNOCENÍ PRÁCE U UČITELŮ

Ilona Gillernová, Lenka Krejčová a kol. zcela laconicky nicméně naprosto oprávněně konstatují, že role učitele by měla být spojena s odpovídající sociální prestiží a oceněním, což stále není plně naplňováno.⁵⁴ Je totiž obecně známou skutečností, že učitelé v České republice, přede vším pak učitelé základních škol, náleží mezi nejhůře finančně ohodnocené profese, k jejich výkonu je zapotřebí vysokozkolská kvalifikace.

Alena Vališová, Hana Kasíková a kol. konstatují, že z opakovaných výzkumů je zcela jasně prokazatelné, že ve srovnání v České republice si nejvíce váží lékařů, učitelů a vědců (což však bylo v případě učitelů v předchozí podkapitole zpochybněno – pozn. aut.). Ale tomu nenasvědčují platy, které jsou u těchto prestižních povolání poměrně nízké. Zastávat prestižní profesi neznamenal nikdy a nikde automaticky vysoký plat. Spíše naopak: ty profese, které se v jednotlivých zemích nacházejí v nejvyšších platových třídách, nebývají nikde na prvních místech prestižních žebříků.⁵⁵

---

⁵³ HÁLOVÁ, Zuzana. *Ministr chce zlepšit postavení učitelů ve společnosti*. (online) Český rozhlas. 09. 09. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/ministr-skolstvi-chce-zlepsit-postaveni-ucitelu-ve-spolecnosti--1108277>. Citováno dne 02. 09. 2014.

⁵⁴ GILLERNOVÁ, Ilona. KREJČOVÁ, Lenka a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3472-9, str. 16

⁵⁵ VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5, str. 22

Citovaný text obsahuje několik rozporů i nepřesností. Zprvu rozhodně neplatí, že platy učitelů v České republice jsou relativně nízké, což ovšem neznamená, že jsou adekvátní nároky jejich práce. V každém případě však jsou platy českých učitelů mnohem vyšší než platy učitelů v jiných zemích, což platí i pro ty, které v dnešní době. Z druhé strany: citovaný autorův kolektiv své tvrzení, že zastávat prestižní profesi neznamenalo nikdy a nikde automaticky vysoký plat, nedokládá žádným odkazem na relevantní zdroj.

Daniel Münich a Jan Straka ve své studii uvádějí, že 70 až 90 % vysokoškolsky vzdělaných pracovníků v České republice pobírá vyšší mzdu, než průměrný učitel. Učitelé s patnácti lety praxe si totiž v průměru vydávají pouze polovinu toho, co jejich vysokoškolsky vzdělaní vrstevníci. Malá finanční atraktivita učitelské profese se pak zcela logicky promítá i do velmi nízkého zájmu o ni mezi mladými lidmi, a zejména pak mezi těmi talentovanějšími.⁵⁶ Průměrný hrubý měsíční plat učitelů základních a středních škol se v České republice podle výzkumu pohybuje v rozmezí od 23 000,- do 29 000,- korun, ovšem vysokoškolské odborníky zaměstnané v jiných oborech pobírají v průměru odměny od 32 000,- do 48 000,- korun. V některých oborech jako například ve finančním sektoru či informačních technologiích, je rozdíl v platech mnohem vyšší.⁵⁷

Zdeněk Martínek poukazuje na problematiku postavení učitele v současných společnostech v kontextu analýzy vztahu učitelů a rodičů. Upozorňuje na situace, které se často stávají, kdy rodiče se na učitele rozzlobí a přijde mu v přítomnosti vlastního dítěte nebo i dalších dětí do školy vynadat, což mnohdy činí velmi vulgárním způsobem. Zdeněk Martínek v této souvislosti připomíná, že i učitelé mají svá práva, a na protagonisty této profese apeluje následujícím způsobem: „Nediskutujme s takto rozzlobeným rodičem před zraky dítěte. Vzácně víme, že děti reagují nápodobou, to znamená, jestliže si můžeme učitelce dovolit vyhubovat táta, proč by nemohlo také. V tomto smyslu rodiče často hrají na citlivou strunu učitelovy osobnosti. A to je jeho plat a postavení ve společnosti (mimořadně média a filmové umění výrazně postavení učitele ve společnosti nepodporují. Uvědomme si, jak často je pedagog těmito médii prezentován jako slabý jedinec, jako nenormální osoba, která se

---

⁵⁶ MÜNICH, Daniel. STRAKA, Jan. *Být či nebýt učitelem: platy českých učitelů pohledem nákladů ušlých příležitostí a širší souvislosti*. (online) Idea Cerge El. 05/2012. Dostupné z WWW: http://idea.cerge-el.cz/documents/kratka_studie_2012_05.pdf. Citováno dne 02. 09. 2014, str. 1

⁵⁷ VAVROŇ, Jiří. *Nejhůře placení vysokoškoláci jsou v České republice učitelé*. (online) Novinky.cz. 22. 07. 2013. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/308437-nejhure-placeni-vysokoskolaci-jsou-v-cr-ucitele.html>. Citováno dne 02. 09. 2014.

nechá snadno obelstít). U itelů velice často znají v ty typu: Paní u itelko, m j syn má v tzi kapesné, ne0 vy máte výplatu.⁵⁸

Zdeněk Martínek citovanými slovy poukázal na několik zásadních faktorů, které objektivně snižují důstojnost u itelského povolání a které snižují úroveň postavení u itelů v současně společnosti. Jedná se o postoj rodičovské veřejnosti, a přeneseně tedy celé společnosti. K protagonistům u itelského povolání, o vliv masových médií a filmového umění a konečně o míru a způsob finančního ohodnocení u itelské práce. Je otázkou, jaké podílí důležitosti tyto jednotlivé faktory zaujímají. Ovezem na druhou stranu je mimo jakoukoli pochybnost, že přisobí komplexně a že se dle sledky těchto faktorů doplňují.

Pro srovnání se situací v české republice lze uvést některé aspekty postavení u itelů v japonské společnosti, jak se vyvinuly ve druhé polovině minulého století v období tzv. japonského hospodářského zázraku.

Tyto aspekty stručně shrnuje například Sergej Vojtovič, když konstatuje, že během uvedené doby si Japonsko vytvořilo jeden z nejmodernějších a velmi účinných vzdělávacích systémů. Typický byl pro něj v tzi objem vyučovacími hodinami a zadávaných domácích úkolů, zvýšená pozornost v nově zřízených studiu matematiky, přirodních věd a cizích jazyků. Úroveň vzdělání absolventů japonské střední školy byla porovnatelná s úrovní univerzitní přípravky ve Spojených státech. Je pouze logické, že takto pozitivní výsledky japonského školství zlyžruku v ruce s úrovní postavení u itelů v japonské společnosti. Povolání u itele má v rámci japonské společnosti patřičné postavení a japonští u itelé se tím adekvátně ohodnocení své práce. Během druhé poloviny minulého století byl u itelský plat Japonsku na úrovni 150 % průměrné mzdy v zemi. (Pokud by tomu tak bylo i v české republice, veztí u itelé by pobírali hrubou měsíční mzdu ve výši cca 38 000,- Kč, zatímco v současné době iní průměrná mzda u itele základní školy cca 25 000,- Kč. pozn. aut.) Velmi důležitá je však i ta skutečnost, že získávání poznatků a v domostí se v Japonsku pojí se systémem morální výchovy, jejíž základ spoívá v rodinách a je pak následně rozvíjen ve školách a v celé

---

⁵⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5, str. 115

spole nosti. Nedílnou sou ástí hodnotového systému japonské spole nosti je jí0 tradi ní vysoká úcta prokazovaná u itel m.⁵⁹

Výze uvedený text na japonském p íkladu ukazuje, že spole enská vá0nost u itel , teda míra jejich spole enské presti0e, velmi t sn souvisí se dv ma základními a objektivní m itelnými i porovnatelnými faktory. Jeden z t chto faktor p edstavují výsledky vzd lávacího systému konkrétní zem posuzované v kontextu mezinárodního srovnávání, zatímco druhý z t chto faktor zcela prozaicky spo ívá ve výzi finan ního ohodnocení pedagogické práce. Ovzem ani jeden z t chto faktor . p edpoklad dobrého postavení u itel ve spole nosti . není v eské republice v sou asné dob napln n do takové míry, aby adovým u itel m zajiz oval vyzzí spole enskou presti0.

4.3 MÍSTO U ITELE VE STRUKTU RE SPOLE NOSTI

Alena Valizová, Hana Kasíková a kol. upozor ují, že jeden z problém s presti0í u itel spo ívá v tom, že u itelé sami sebe hluboce podhodnocují. Kdybychom ekli u itel m, aby se pokusili odhadnout, jaké je jejich postavení na presti0ní zkále jednotlivých povolání, v0dy se budou hodnotit daleko ní0e, než jak je hodnotí ve ejnost. Tato typická tendence k sebepodce ování je dána nejen intelektuální povahou práce, její0 výsledky jsou obtí0n vykazatelné. Svou roli zde hraje i výze plat , tradi ní nedostate né sebev domí u itel , ur ité recidivy minulosti, kdy existovala i státem vyvolávaná ned v ra v í duzevní práci, ale i nedokon ená profesionalizace a emancipace tohoto povolání.⁶⁰

Práv citovaný text poukázal na n kolik základních aspekt , které charakterizují postavení u itel v sou asné eské spole nosti. Podhodnocování vlastního postavení ve spole nosti, které je typické pro u itele jako pro celek, zcela jist souvisí s nízkým sebev domím mnoha jednotlivých u itel . V této souvislosti je vzak nutné polo0it otázku, jak kvalitní práci m 0e odvád t lov k, který trpí nízkým sebev domím, a jí0 z profesního i obecn lidského hlediska. Nízké sebev domí m stského ú edníka i pracovnice za bankovní peká0kou patrn p íliz neohrozí konkurenceschopnost eské republiky. Pokud ovzem

---

⁵⁹ VOJTOVIČ, Sergej. *Koncepce a personální řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3948-9, str. 74

⁶⁰ VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztráct autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5, str. 22

lov k s nízkým sebev domím p edstoupí p ed d ti a dospívající mláde0, které má nejen vzd lávat, ale také je vychovávat, jít jim p íkladem, rozvíjet u nich klí ové kompetence, mimo jiné nap . i zdravé sebev domí, pak se musíme nezbytn tázat, zda je to opravdu lov k na svém míst nebo zda se naopak nejedná o jeden z ady systémových nedostatk eského zkolství.

U itelé sami se vyzna ují spíše ní0zím profesním sebev domím, jejich finan ní ohodnocení je nízké a spol enost, v etn 0ák , si u itel p íliz nevá0í, by výsledky empirických výzkum v tomto ohledu nejsou jednozna né. Dále je z ejmé, 0e dlouhodob klesající výsledky eského zkolství v mezinárodním srovnání postavení u itel ve spole nosti nijak nevylepzí, nýbr0 naopak je spíše jezť zhorzí. Jaké je tedy místo u itel ve struktu e sou asné spole nosti eské republiky? U itele lze na základ výze jejich finan ního ohodnocení za adit do ní0zí ásti st ední vrstvy.

Ovzem pokud vezmeme v úvahu, 0e ve vysp lých zemích jsme v sou asné dob pravd podobn sv dky eroze st edních vrstev,⁶¹ pak je nutné konstatovat, 0e práv u itelé v eské republice jsou do jisté míry ohro0eni poklesem do ní0zího patra sociální stratifikace, tedy mezi ní0zí vrstvy. Pokud ur itou rodinu vytvo í dva u itelé, pokud jsou v takové rodin nezaopat ené d ti, pokud jednoho z 0ivitel v takové rodin postihne nezam stanost a pokud víme, jaké jsou m sí ní 0ivotní náklady eských domácností . pak je z ejmé, 0e u itelé v eské republice se v rámci sociální stratifikace nacházejí na samotném pomezí mezi ní0zí st ední vrstvou a ní0zí vrstvou, co0 jim v kombinaci s celkovými výsledky zkolství a kritickými postoji ze strany ve ejnosti na profesním sebev domí rozhodn nep idá. Spole enské postavení u itel v eské republice tedy rozhodn nem 0eme považovat za presti0ní. V tomto ohledu nesmíme trp t iluzí.

---

⁶¹ Viz např. KELLER, Jan. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-741-9044-5.

5 ÚLOHA U ITELE V SOUDOBÉ SPOLE NOSTI

Samotná podstata u itelství spo ívá . alespo podle Aleny Nelezovské . p edevzím v kulturní transmisi v domostí, hodnot a vzor chování, které zajiz ují kontinuitu spole nosti. Stanovení samotných po0adavk v souvislosti s formulací p edstav o tom, jaký by m l být u itel, by m lo být v0dy spojeno, ovzem sou asn s tím i omezeno, s ur itým spole enským kontextem a asovým horizontem. Obecn vzak lze konstatovat, 0e u itel v sou asné dob musí napl ovat rychle se m nící po0adavky spole nosti a orientovat se v nových poznacích v nejr zn jzích oblastech v dy, kultury a techniky.⁶²

V ýznam role u itele v kontextu výze zmín né kulturní transmise zásadním zp sobem akcentuje také Martin Strouhal, kdy0 konstatuje, 0e u itelství je t eba chápat jako zirokopásmové socializa ní p sobení. U itel by m l umo0nit ka0dému jedinci aktivn se zú astnit 0ivota ve spole nosti a orientovat se v n m; výchova je pojímána jako proces kulturní transmise a u itel je mediátorem, jeho0 úkolem je p ívést dítk e zvnit n ní vzorc kulturního chování a zkuzeností, adaptovat je na podmínky spole enského 0ivota; u itel tu vystupuje také jako výrazn selektivní initel, proto0e svou klasifikací a posudky vytvá í p edpoklady k budoucímu za len ní do systému d lby práce.⁶³

Práv citovaný text ji0 nazna uje, jak vysoké nároky na osobnost u itele i obecn ji a u itelské povolání jsou kladeny sou asnou spole ností a jejím vzd lávacím systémem. Sou asn je z ejmé, 0e tyto nároky do zna né míry souvisí také s ekonomikou a se situací na trhu práce. Je nutné upozornit, 0e role speciálního pedagoga sice v této souvislosti m 0e být na jednu stranu podce ována, ovzem na druhou stranu roste její praktický význam, proto0e usnad uje uplatn ní na trhu práce jedinc m se specifickými vzd lávacími pot ebami. Speciální pedagogové jsou v tomto ohledu nedocen íni.

---

⁶² NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0738-1, str. 11

⁶³ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektívám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0, str. 90

5.1 NÁROKY NA OSOBNOST U ITELE

Společnost klade na protagonisty role u itele mimo jiné vysoké nároky. To je mimo jakoukoli pochybnost. Ilona Gillernová, Lenka Krejčová a kol. v této souvislosti upesují, že společnost obecně předpokládá vysokou odbornou úroveň jednotlivých učitelů, patřičné profesní schopnosti a dovednosti, ale navíc k tomu od učitelů očekává také určité osobnostní vlastnosti a rysy, jako je například výrazná prosociální orientace, mnohostranný zájem o učitelskou profesi, jiných vysokozkolských profesí, přiměřené sebepojetí, dále integritu osobnosti, určitý stupeň dominance, dynamičnost, dovednost práce, sebe-reflexe atd. Zmíněný autorský kolektiv výslovně konstatuje, že role u itele se pojí s určitými povinnostmi závaznými pro každého, kdo se u itelem stane. O různých možnostech realizace sociální role u itele však mají své představy a očekávání jak samotní učitelé, tak rodiče, stejně jako jejich rodiče.⁶⁴

Podle Aleny Valizové a Hany Kasíkové je mimo jakoukoli pochybnost, že být u itelem znamená, znamená v současné době vzít v úvahu požadavek celoživotního vzdělávání, ovládnutí mnoha dovedností, které se v průběhu let výrazně mění. Podmínky práce a nároky kladené na učitelství se mění tak, jak se proměňuje život ve společnosti a v zemi, na které je vztah výchovného úsilí zaměřen. U dětí a mládeže⁶⁵ požadavek celoživotního vzdělávání lze dokonce považovat za jakýsi kategorický imperativ pro učitele, a to především pro speciální pedagogy vzhledem k dynamickému rozvoji jejich oboru.

Společně s Ilonou Gillernovou a kol. lze zobecnit, že škola v současné době vystupuje jako místo nebo prostor sociálního učení dětí a dospívajících jedinců, a to stále rostoucí a stále systematictější. Učitelé pak v tomto kontextu jsou těmi učitelmi, kteří toto sociální učení moderují a modifikují do konkrétní podoby. Učitelé jako celek se tak stávají jedním z velice důležitých učitelů procesu socializace. Na učitele se v této souvislosti klade velice náročné požadavky na to, aby se stal průvodcem dětí na jejich objevitelské cestě do světa a pravidel života dospělých. Profesní kompetence učitele je proto často pojímána spíše jako ideálová norma. Učitel má svého svěřence provázet na cestě v pozici chápané autority a zároveň se ho postupně naučit brát jako rovnocenného partnera,

---

⁶⁴ GILLERNOVÁ, Ilona. KREJČOVÁ, Lenka a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3472-9, str. 16

⁶⁵ VALIŠOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9, str. 15

co0 je úkol nepochybn obtí0ný a plný vnit ní0ch rozpor . Náro ná profese u itele ovliv uje budoucí dosp lé nejenom tím, co a jak u itel vyu uje, k emu a jak je vychovává. U itel je nezastupitelný zejména proto, 0e je vzorem a modelem chování a velmi d le0itým objektem pro napodobování a identifikaci 0ák . Žádný u itel nem 0e zabránit, aby p sobil jako vzor, ale je v jeho moci, aby p sobil jako vhodný vzor.⁶⁶

Martin Strouhal v kontextu analýzy jednotlivých dimenzí u itelské profese hovo í o tzv. zkáz ování, které je podle n j s u itelstvím neodmysliteln spojeno. Zmín ný autor konstatuje, 0e zkáz ováním neboli zkáz ním se nemyslí jen prosté zavedení kázn . Káze neboli disciplína byla v0dy chápána jako hodnota ve smyslu zkáz ní ducha, jen0 se má obrátit ke sv tu kultury a univerzality . tedy k tomu, co je vzem společ né. Neukázn nost ducha byla potom kvalifikována jako barbarství. A i kdy0 se do zkol v souvislosti s výchovnými problémy sou asné mláde0e op t vrací po0adavek prostého zkáz ování⁶⁶ koncept disciplíny ducha jako p edpokladu mo0nosti společ ného sm ování k poznání rozhodn neztrácí na naléhavosti.⁶⁷

Alena Nelezovská ve své práci shrnuje po0adavky na osobnost u itel vzech stup zkol, na jejich profesionalitu a kvalifika ní úrove následujícím zp sobem. Zmín ná autorka zd raz uje, 0e na protagonisty u itelské profese jsou kladeny po0adavky ohledn vyzrálosti jejich osobností, vysoké úrovn morálních vlastností úzce spjatých s výkonem jejich profese, s ím0 se pojí po0adavky na zirký kulturn politický rozhled a vysokou míru erudovanosti v jejich oboru, dále na odpovídající komunika ní dovednosti a samoz ejm na hluboký a v elý vztah k d tem. U itel musí být specialistou nejen ve svém vyu ovacím oboru, ale také v oblasti práce s lidmi v procesu vzájemného p sobení a formování jednoho lov ka druhým lov kem. V této souvislosti pak do pop edí vystupuje z etel psychické vyrovnanosti u itele.⁶⁸

Rovn 0 po0adavek psychické vyrovnanosti se ve zvýšené mí e vztahuje práv na speciální pedagogy, proto0e práce s d tmi, pro které jsou charakteristické nejz zn jí

---

⁶⁶ GILLERNOVÁ, Ilona. KEBZA, Vladimír. RYMEŠ, Milan a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1, str. 145

⁶⁷ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0, str. 90

⁶⁸ NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0738-1, str. 11

speciální vzdělávací a výchovné potřeby, je mimo jiné náročnější, přičemž klade zvýšené nároky na transparentnost.⁶⁹

Alena Nelešová dále shrnuje, že na výše uvedených předpokladech může být ale také nemusí být postupně vyvíjená profesionalizace jednotlivého učitele, která však musí být podporována jeho zdravým sebevědomím a autoritou získanou jak u žáků, tak u jejich rodičů a zřítků ve škole. Zmíní také autorka v této souvislosti dodává, že tvoří humanistický styl výuky, kde středem vyučovací strategie je žák, předpokládá tvořivého učitele. Ten se nebojí ve své práci objevovat nové pedagogické postupy, flexibilně pracuje s učebními osnovami a učebnicemi, podporuje nové projekty, vyhýbá se rutinní práci ve třídě. Učitel by měl tedy disponovat nejenom širokým všeobecným a odborným rozhledem, ale také souborem pedagogických kompetencí, které se stanou východiskem jeho komunikace se žáky. To vše se odrazí v jeho pojetí výuky, jež se logicky promítne do jeho vyučovacího stylu.⁷⁰

---

⁶⁹ Viz např. VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5.

⁷⁰ NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0738-1, str. 11

5.2 POŽADAVKY NA UČITELSKÉ POVOLÁNÍ

Alena Valizová, Hana Kasíková a kol. ve své práci v souvislosti s otázkou rozboru situace začínajících učitelů konstatují: svolba učitelství je ovlivňována i představy, s nimiž ve jednotě a okolí školy spojuje vinnost učitele. Kritéria pro získání místa nejsou nedosažitelná. Pracovní zátěž dobrého učitele přitom bývá poměrně značná. Postavení učitele i učitelky na konci životní dráhy není o mnoho vyzdílenější, nebo učitelství není výrazně hierarchicky uspořádaná profese s možností prudké vertikální kariéry. Od učitelů se očekává seriózní výkon jako od dobrého umělce či řemeslníka, ale málokdy požívá s výrazným veřejným uznáním, se slávou nebo bohatstvím. U učitelů přitom v klidném jasu tiché slávy a oddělenosti od výavy a hluku světa v distanci, která je vždy nutná k teoretickému nadhledu.⁷¹

Citovaný text je zajímavý a některé jeho aspekty samozřejmě nepostrádají na oprávněnosti. Nicméně lze s úspěchem pochybovat, že učitelé přitom v klidném jasu tiché slávy a oddělenosti od výavy a hluku světa v distanci, která je vždy nutná k teoretickému nadhledu. Každý, kdo má alespoň krátkou zkušenost s výukou na českých základních školách nebo dokonce na středních školách s nematuritními obory, jistě potvrdí, že do atmosféry klidného a tichého jasu má prostě ve třídách mnohdy hodně daleko, ba spíše se situace jeví tak, že hluk a výava se ze školních tříd rozléhají do okolního světa.

Ilona Gillernová a kol. shrnují, že v českých médiích, ale také v odborné literatuře převládají v souvislosti s osobou učitele stále ještě různé výtyky, nároky, popisy selhání, rizika a negativní modely, které učitel realizuje. Mnohem méně se objevuje v médiích i odborné literatuře dostatek relevantních informací o rovině eufunkční, tedy sdělení o tom, co učitel může pomáhat vyrovnat se s obtížemi, které s sebou nese jejich velmi náročné povolání. Zmíněný autorský kolektiv dodává, že i přesto tak v učitelství profesí, přitom azované v současné době k profesím pomáhajícím, zůstává ten, kdo pomáhá, i přesto sám a víceméně bez pomoci. Další a další pedagogické a psychologické akcenty, které společnost postupně deleguje na školu (socializační aspekty školního života, nejrizičnější výchovy a prevence) přitom nutně

---

⁷¹ VALIŠOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9, str. 26

vyžadují . samozřejmě při zachování profesionality odborné, oborové a didaktické . i rozvíjení a prohlubování sociálně-psychologických aspektů profesní kompetence u učitele.⁷²

Na tomto místě bude vhodné zjistit, jak svůj postoj vůči profesi vnímají samotní pedagogové. Za tímto účelem byl v roce 2009 realizován výzkum společnosti Factum Invenio ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, který se zaměřil na názory učitelů a studentů učitelství. Na základě svých odpovědí ve výzkumu byli učitelé rozděleni do čtyř skupin:⁷³

- Smířliví (8 % pedagogů): Jsou to učitelé středního věku se spíše nižším vzděláním, povolání učitele vnímají spíše jako zdroj příjmu, se současným systémem finančního hodnocení souhlasí, avšak odmítnou podle kvality a množství práce nepodporují, necítí se být diskriminováni díky nízkému platu, vztánuž se jim předt do praxe spíše nedávají, nemají pocit, že by jim reforma školství přidávala práci, ani si nemyslí, že by reforma byla nedostatečně osvětlena, další vzdělávání nepovažují za příliš důležité, z dalších změn podporují zejména individuální přístup k žákům a také podporují nárost výberových tříd.
- Vnímaví žákům (16 %): Tito jsou s povoláním učitele spokojeni, dají se jim realizovat individuální přístup k žákům a cítí větší svobodu například v úpravě výuky. Nemají však pocit, že by pro ně nebo pro žáky byla reforma nějak výrazně prospěšná, naopak mají dojem, že se jen opisují programy od jiných škol, přesto jsou toho názoru, že změny ve školství je možné realizovat. Možnosti učitelů dále se vzdělat považují za dobré, podporují individuální přístup k žákům, zejména pak podporu těchto lepších formou výberových tříd, přitom se domnívají, že rodiči by měli být hodnoceni na základě dosaženého pokroku.
- Zatvrzelí (21 %): Nejastěji to jsou učitelé ve věku 45 až 59 let. Se svým povoláním jsou nespokojeni, systém finančního hodnocení považují za zastaralý, nízké finanční ohodnocení podle nich snižuje prestiž a autoritu učitelů. Reforma školství jim nepřinesla žádné pozitivní změny, přitom změny zaváděné reformou se jim do praxe předt nedávají, souhlasí se vzemi kritickými výroky cílenými na reformu

---

⁷² GILLERNOVÁ, Ilona. KEBZA, Vladimír. RYMEŠ, Milan a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1, str. 143

⁷³ MINISTERSTVO školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich práce. Učitelé základních škol a středních škol*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2009, str. 42 – 43

- zkolství, nepodporují hodnocení Oák na základ jejich pokroku a nejsou ani zastánci individuálního p ístupu k Oák m, protoOe si nemyslí, Oe by jej bylo možné realizovat. Jediné, co podporují, je nár st po tu specializovaných t íd.
- Tzv. spravedliví (13 %): PoOadují, aby se vzem m ilo stejn . Jsou to p eváOn mladí u itelé, kterým zavedení zkolských reforem p ineslo o ekávané zm ny. Vnímají zlepzující se spolupráci mezi u iteli, ovzem problémy vidí v propojení mezi zkolou a mimozkolním ůivotem d tí. Myslí si, Oe reforma nebyla dostate n osv tlena, p esto jí osobn dob e rozumí. Nepodporují ani individuální p ístup k Oák m, ale ani jejich hodnocení zaloOené na dosaOeném pokroku. Vystupují jak proti výb rovým, tak proti speciálním t ídám.
  - Nadzenci (21 %): S povoláním u itele jsou spokojení, je to pro n ůivotní mise. Finan ní hodnocení by podle nich m lo být ur ováno kvalitou a mnoOstvím odvedené práce. NiOzí finan ní ohodnocení nepovaOují za problém ve smyslu, Oe by sniOovalo jejich prestiŮ i autoritu, ale mají pocit, Oe pln neodpovídá jejich vynaloOenému úsilí. Reformu vnímají ze všech skupin nejlépe. Související zm ny se jim da í realizovat, povaOují za d leŮité se neustále dále vzd lávat a domnívají se, Oe podmínky k tomu mají vcelku dobré. Jsou pro individuální p ístup k Oák m a podporu lepzích student formou výb rových t íd, také jsou pro hodnocení Oák na základ jejich pokroku, nikoli na základ vzájemného srovnávání.
  - V praxi pasivní (21 %): Princip finan ního hodnocení u itel povaOují za zastaralý, finan ní hodnocení by m lo být ur ováno kvalitou a mnoOstvím odvedené práce. V zavád ní konkrétních cíl reforem nejsou p íliz úsp zní, zejména v p ípad výchovného p sobení na Oáky a spolupráce s rodi i mají pocit, Oe se jim spíze neda í. Reformu povaOují spíze za formální postup, p i kterém zkoly od sebe opisují programy, a vlastní realizace zm n prakticky není možné. Podporují jak individuální p ístup k Oák m, tak jejich hodnocení na základ dosaOeného pokroku, nikoli na základ vzájemného srovnání.

Alena Valizová, Hana Kasíková a kol. v kontextu analýzy problematiky autority v u itelské profesi zd raz ují, Oe opravdové autority nemohou být hledány jen v prost edí zkoly, ale p edevzím mezi rodi i, i mezi spoluob any, politiky, v zákon , právu, ádu a systému. Jen tak bude mladými lidmi akceptována víra a d v ra v autority. Źkola jako

instituce, vedení školy a tým pedagogů mohou sice rozvíjet u mládeže hodně pozitivního, avšak jedno nemohou zcela nahradit rodinu a společnost.⁷⁴

Martin Strouhal ve své práci nabízí k problematice úlohy učitele v současné společnosti následující velmi zajímavý příspěvek. Zmíněný autor konstatuje, že učitelství je třeba chápat jako iniciaci, přičemž nejde jen o iniciaci v mytickém či exaltovaném filosofickém smyslu slova. Iniciací působení učitele může mít podobu různé. Učitel je především vykonavatel socializačních praktik, může jít ale například i o vzbuzení zájmu o předmět a prvotní uvedení do určité problematiky. Každý učitel-praktik ví, že vzbuzení zájmu je pro intelektuální rozvoj dítěte a pro jeho další profesní směřování rozhodující a že bez takové schopnosti je učitel (s trochou nadsázky) vlastně k ničemu.⁷⁵ Právě citovaným konstatováním lze aktuální podkapitolu uzavřít.

---

⁷⁴ VALIŠOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9, str. 453

⁷⁵ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0, str. 90

ZÁV R

Cílem této práce bylo objasnit, jak úlohu a postavení u itele v soudobé společnosti vnímají samotní u itelé, jak je v tomto ohledu vnímá veřejnost v České republice, a konečně vymezit postavení u itelů v České společnosti na základě pokud možno objektivních kritérií. Tento cíl byl sledován s přihlédnutím k situaci speciálních pedagogů v České republice.

Co se týká otázky, jaké postavení speciální pedagogové zaujímali ve společnosti komunistického Československa, lze konstatovat, že jejich relativně malá početná a omezená působnost ve zkolství jim přisuzovaly pouze marginální společenskou pozici. Česká společnost si teprve musela zvykat na to, že nějakí speciální pedagogové vůbec existují.

Na druhou stranu však rodí se v podstatě všech oāk postupně stále více přicházeli do kontaktu s výchovnými poradci na jednotlivých základních a později i středních školách a některé z nich také s pracovníky nejdříve krajských a poté také okresních pedagogicko-psychologických poraden.

Z vývoje po roce 1989 je pak zřejmé, že problematice speciálních pedagogů začala být v nově mnohem intenzivněji pozornost, a to jak z hlediska organizace, tak i z hlediska ryze praktického a také z hlediska teoretické pedagogické výady. Česká společnost se začala stále více seznamovat s prací speciálních pedagogů, a to i díky tomu, že jejich postupně přibývalo a stále přibývá. Lze proto konstatovat, že i kdyby s určitým zjednodušením. Že problémy a aspekty postavení speciálních pedagogů ve společnosti České republiky do značné míry korespondují s problémy a aspekty postavení obecných pedagogů.

Postavení speciálních pedagogů v současné České republice v podstatě koresponduje s obecným společenským postavením pedagogů i protagonistů u itelského povolání. Toto postavení není nikterak prestižní, jak bylo zdůrazněno v textu předložené práce.

Některé autoři se sice v otázce společenské prestiže u itelů odvolávají na empirické výzkumy, které mají dokazovat, že veřejnost si u itelů váží, nicméně jiné empirické výzkumy zase dokazují pravý opak. Proto je nutné uvažovat na základě pokud možno objektivních kritérií, která lze vyjádřit statisticky.

Dlouhodobě klesající výsledky českého zkolství v tomto ohledu hovoří za vše. Je však opravdu s podivem, že k tomuto poklesu dochází soubojně s realizací školských

reforem. To vrhá jednoznačně negativní světlo na působení tzv. elit, tedy politických reprezentací českého národa.

Svou roli hrají také takové skutečnosti, jako je například vzdělanostní kvalita uchazečů o vysokozkolské studium pedagogiky a následně tedy úroveň kvalifikace takových absolventů, značná neochota erstvých absolventů studia pedagogiky nastupovat do zaměstnání v příslušném oboru, vysoká míra nezpracování se pedagogů s reformami atd. Všechny tyto faktory vypovídají spíše o nízké prestiži učitelské profese.

Jak tedy úlohu a postavení učitele v soudobé společnosti vnímají samotní učitelé? A jak je v tomto ohledu vnímá česká veřejnost? O postoji veřejnosti možná nejlépe vypovídá fakt, že v mezinárodním srovnání značně procento českých rodičů svým dětem v dospělosti nedoporučí profesní dráhu učitele.

Učitelé sami se tedy vyznačují spíše nízkým profesním sebevědomím, jak dokazují názory některých odborníků i některé empirické výzkumy, jejich finanční ohodnocení je nízké a společnost, včetně rodičů, si učitel příliš neváží, byť výsledky empirických výzkumů v tomto ohledu nejsou jednoznačné. Navíc dlouhodobě klesající výsledky českého školství v mezinárodním srovnání postavení učitele ve společnosti nijak nevylepší, nýbrž naopak je spíše ještě zhorzí.

V České republice máme co dohlédnout s jakousi sociologickou záhadou, kdy na jedné straně některé empirické výzkumy potvrzují relativně vysokou prestiž učitele, ovšem jiné výzkumy na druhé straně toto zjištění rozporují nebo dokonce dokazují pravý opak. Tato zajímavá skutečnost si v zájmu svého objasnění jistě zaslouží další a kladný empirický výzkum.

U učitele lze na základě výše jejich finančního ohodnocení zařadit do nízké části střední vrstvy. Ovšem pokud vezmeme v úvahu, že ve vyspělých zemích jsme v současné době pravděpodobně svědky eroze středních vrstev, pak je nutné konstatovat, že právě učitelé v České republice jsou do jisté míry ohroženi poklesem do nízkého patra sociální stratifikace, tedy mezi nízkou vrstvou.

Pokud uřídíme rodinu vytvoří dva učitelé, pokud jsou v takové rodině nezaopatřené děti, pokud jednoho z otců v takové rodině postihne nezaměstnanost a pokud víme, jaké jsou měsíční životní náklady českých domácností, pak je zřejmé, že učitelé v České republice se v rámci sociální stratifikace nacházejí na samotném pomezí mezi nízkou střední vrstvou a nízkou vrstvou, což jim v kombinaci s celkovými výsledky školství a kritickými postoji

ze strany ve ejnosti na profesním sebev domí rozhodn nep idá. Spole enské postavení u itel v eské republice tedy rozhodn nem 0eme pova0ovat za presti0ní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

GILLERNOVÁ, Ilona. KEBZA, Vladimír. RYMEŽ, Milan a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Pohledem na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1.

GILLERNOVÁ, Ilona. KREJČOVÁ, Lenka a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3472-9.

JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2397-6.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

MÜLLER, Oldřich a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4172-7.

JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II. Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4516-9.

KELLER, Jan. *Teorie sociální struktury. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-741-9044-5.

KNOTOVÁ, Dana a kol. *Životní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita u školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

MINISTERSTVO školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro z kvalitování jejich práce. Učitelé základních škol a středních škol*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2009.

MÜLLER, Oldřich a kol. *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4172-7.

NELEŽOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0738-1.

NOVÝ, Ivan. SURYNEK, Alois a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1705-0.

PODLAHOVÁ, Libuše a kol. *Didaktika pro vysokozkolské učitele. Vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4217-5.

PRCHA, Jan. WALTEROVÁ, Elízka. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy. K vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.

ŠTĚCH, Stanislav. *Profese učitele*. In: BENDL Stanislav. KUCHARSKÁ, Anna. (ed.): *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. ISBN 80-210-0521-144-1 (139. 144).

URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3562-7.

VALENTA, Jiří. *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem*. Praha: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-760-7.

VALIŽOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztratit autoritu*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5.

VALIŽOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana (eds.) *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

VÍŘEK, Tomáš. KLESKE, Branislav. *Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení*. Praha: McKinsey & Company, 2010.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4.

VOJTOVI, Sergej. *Koncepce a personální řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3948-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

ESKÁ studentská unie. *eSU upozorňuje na problémy v oblasti přípravy budoucích učitelů přírodních a technických oborů*. (online) Česká studentská unie. 11. 12. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.cesu.cz/cz/news/106-cesu-upozornuje-na-problemy-v-oblasti-pripravy-budoucich-ucitelu-predevsim-u-prirodovednych-a-technickych-oboru/>. Citováno dne 08. 03. 2015.

TK. *Učitelé se cítí nedoceny. A kdyby mohli kariéru volit znovu?* (online) Týden.cz. 28. 07. 2014. Dostupné z WWW: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/skolstvi/ucitele-se-citi-nedoceneni-a-kdyby-meli-karieru-volit-znovu_313970.html#.VPv_7eGAopB. Citováno dne 08. 03. 2015.

FEJTEK, Tomáš. *Co je příčinou propadu školství v České republice*. (online) Inflow information journal. 22. 03. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/tomas-fertek-co-je-pricinou-propadu-skolstvi-v-ceske-republice>. Citováno dne 08. 03. 2015.

HÁLOVÁ, Zuzana. *Ministr chce zlepšit postavení učitelů ve společnosti*. (online) Český rozhlas. 09. 09. 2012. Dostupné z WWW: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/ministr-skolstvi-chce-zlepsit-postaveni-ucitelu-ve-spolecnosti--1108277. Citováno dne 02. 09. 2014.

JILKA, Jan. *Za katedry mají nekvalitní kantoři, na učitele studuje horší průměr*. (online) iDNES.cz. 18. 10. 2012. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/do-skol-zamiri-nekvalitni-ucitele-dr1-/domaci.aspx?c=A121018_095804_domaci_jj. Citováno dne 08. 03. 2015.

KLEKNEROVÁ, Zuzana. *Evropské prvenství: mezi si neváží učitelé*. (online) Aktuálně.cz. 04. 10. 2013. Dostupné z WWW:

http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=791895#utm_source=centrumHP&utm_medium=dynamicleadbox&utm_campaign=B&utm_term=position-16. Citováno dne 02. 09. 2014.

MÜNICH, Daniel. STRAKA, Jan. *Být i nebýt u itelem: platy eských u itel pohledem náklad uzlých p íle0itostí a zírží souvislosti*. (online) Idea Cerge EI. 05/2012. Dostupné z WWW: http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_05.pdf. Citováno dne 02. 09. 2014.

POTA, Vikas. BOXSER, Marc. PAJPANI, Ash a kol. *2013 Global Teacher Status Index*. (online) Varkey GEMS Foundation. 2013. Dostupné z WWW: <https://varkeygemsfoundation.org/sites/default/files/documents/2013GlobalTeacherStatusIndex.pdf>. Citováno dne 02. 09. 2014.

SAK, Petr. *Faktory vedoucí k erozi autority v sou asné eské spole nosti*. (online) Britské listy. 14. 09. 2005. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <http://blisty.cz/art/24964.html>. Citováno dne 02. 09. 2014.

SOCIOLOGICKÝ ústav Akademie v d eské republiky. *Jaké povolání ezi obdivují? Výsledky výzkumu Presti0 povolání 2013*. (online) Sociologický ústav Akademie v d eské republiky. 12. 0. 2013. Dostupné z WWW: <http://www.soc.cas.cz/aktualita/jake-povolani-cesi-obdivuji-vysledky-vyzkumu-prestiz-povolani-2013>. Citováno dne 08. 03. 2015.

VAVRO , Ji í. *Nejh e placení vysokozkoláci jsou v eské republice u itelé*. (online) Novinky.cz. 22. 07. 2013. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/308437-nejhure-placeni-vysokoskolaci-jsou-v-cr-ucitele.html>. Citováno dne 02. 09. 2014.

SEZNAM ZKRATEK

- OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- RVP - Rámcový vzdělávací program

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Iva Hanzlíková Gabrielová
Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství
Forma studia: Kombinované
Název práce: POSTAVENÍ A ÚLOHA UČITELE V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI
Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: ⁷⁶	40
Celkový počet stran příloh: ⁷⁷	0
Počet titulů českých použitých zdrojů :	23
Počet titulů zahraničních použitých zdrojů :	2
Počet internetových zdrojů :	11

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Dubský CSc.

---

⁷⁶ zahrnuje počet stran od úvodu po závěr práce (seznamy použitých zdrojů jím nepočítáme)

⁷⁷ zahrnuje celkový počet jednotlivých stran příloh